

UDK 27-9(497.4)

ISSN 0351-2789

ACTA

ECCLESIASTICA

SLOVENIAE

32

TEOLOŠKI ŠTUDIJ NA SLOVENSKEM

**VLOGA TEOLOŠKIH IZOBRAŽEVALNIH
USTANOV V SLOVENSKI ZGODOVINI
PRI OBLIKOVANJU VISOKOŠOLSKEGA
IZOBRAŽEVALNEGA SISTEMA**

LJUBLJANA 2010

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE

Izdaja Inštitut za zgodovino Cerkve
pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani
Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana

Uredil:

Matjaž Ambrožič

Recenzenta:

red. prof. dr. Stane Granda, znanstveni svetnik ZRC SAZU
izr. prof. dr. Andrej Vovko, znanstveni svetnik ZRC SAZU

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-725:378(497.4)(091)
378.6:27(497.4)(091)

TEOLOŠKI študij na Slovenskem : vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema / [uredil Matjaž Ambrožič]. - Ljubljana : Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, 2010. - (Acta Ecclesiastica Sloveniae, ISSN 0351-2789 ; 32)

ISBN 978-961-90474-4-6
1. Ambrožič, Matjaž, 1967-
252955904

Na naslovni strani je posnetek bronastega Kristusovega monograma iz Emone (druga polovica 4. stoletja).

KAZALO

KRATICE IN KRAJŠAVE	19
PREDGOVOR	27
Matjaž Ambrožič, SREDNJEVEŠKO IN NOVOVEŠKO TEOLOŠKO IZOBRAŽEVANJE V SAMOSTANSKIH SKUPNOSTIH CISTERCIJANOV, KARTUZIJANOV, AVGUŠTINCEV, DOMINIKANCEV IN TRAPISTOV	33
Uvod	35
Teološki samostanski študij v srednjem veku	37
Študijska metoda	39
Obdobje reformacije in katoliške obnove	40
Od Marije Terezije do konca prve svetovne vojne	41
Cistercijani	42
Stična	43
Od ustanovitve do ukinitve	43
Po jožefinskih reformah	47
Po obnovitvi stiške opatije	48
Kostanjevica	50
Kartuzijani	52
Žiče	53
Jurklošter	54
Bistra	55
Pleterje	55
Avguštinici	57
Avguštinska filozofska in teološka šola v Ljubljani	58
Dominikanci	60
Dominikanska teološka šola na Ptujju	61
Novi Klošter	63
Trapisti	64
Trapistovska teološka šola v Rajhenburgu (Brestanici)	64
Povzetek	66
Summary	67
Metod Benedik, TEOLOŠKO IZOBRAŽEVANJE OD REFORMACIJE DO VKLJUČNO CENTRALNIH SEMENIŠČ	69
Tridentinska prenova študija – semenišče v Gornjem Gradu	71
Druge teološke šole	79
Razvoj teološkega študija v 18. stoletju	84
Prenovitev in posodobitev študija	85

Študijski program	89
Povzetek	95
Summary	96
Matjaž Ambrožič, TEOLOŠKI ŠTUDIJ NA SLOVENSLEM OD KONCA 18. STOLETJA DO PRVE SVETOVNE VOJNE	99
Uvod	101
Teološke šole do leta 1855	103
Zakonodaja	108
Teološke šole po letu 1855	109
Škofjske teološke šole na ozemlju Republike Slovenije	111
Škofjski Bogoslovni učilišči v Ljubljani in Mariboru	111
Škofjska teološka šola v Kopru	111
Škofjske teološke šole v zamejstvu	112
Celovec	112
Gorica	114
Trst	117
Redovne teološke šole	118
Povzetek	118
Summary	119
Bogdan Kolar, TEOLOŠKA FAKULTETA – DEL UNIVERZE V LJUBLJANI	121
Uvod	122
Sodelovanje teoloških profesorjev pri ustanovitvi univerze	122
Ureditev poslovanja fakultete	132
Učni načrti in študijski program	138
Delo za ohranitev univerze in fakultete	142
Izključitev Teološke fakultete z univerze	145
Izključitev fakultete iz sistema javnega šolstva	150
Fakulteta kot interna cerkvena šola	154
Oddelek – Enota v Mariboru	160
Teološka knjižnica in znanstvene publikacije	162
Ponovna vključitev v Univerzo v Ljubljani	163
Zaključek	166
Povzetek	167
Summary	168
Priloga	169
Dokumenti	169
Dokument št. 1	169
Dokument št. 2	174
Dokument št. 3	175

Dokument št. 4	176
Dokument št. 5	177
Dokument št. 6	181
Dokument št. 7	183
Dokument št. 8	186
Dokument št. 9	187
Dokument št. 10	189
Dokument št. 11	192
Dokument št. 12	193
Dokument št. 13	194
Dokument št. 14	196
Miran Špelič, VISOKO ŠOLSTVO V REDU MANJŠIH BRATOV OD USTANOVITVE VIKARIJE – PROVINCE SV. KRIŽA DO USTANOVITVE UNIVERZE V LJUBLJANI	199
Uvod	201
Zgodovina	203
Generalni študij v Ljubljani	204
Začetki	204
Intermezzo na Trsatu	205
Vrnitev na Kranjsko	206
Generalni študij in lektorji v <i>Provincialnih statutih 1719</i>	207
Trsaški provincialni študij	210
Filozofski študij na Sveti Gori	211
Filozofski študij v Novem mestu	211
Študij v Brežicah	212
Študija v Nazarjah in Kamniku	213
Študija v Kopru in Piranu	214
Študij v Ormožu	214
Ukinitev študijev pod cesarjem Jožefom II.	215
Ponovna vzpostavitev frančiškanskega teološkega študija v Ljubljani	216
Frančiškanska filozofska in teološka šola na Kostanjevici pri Gorici	218
Povzetek	220
Summary	220
Priloga	221
Dokumenti	221
Dokument št. 1	221
Dokument št. 2	231
Dokument št. 3	261
Tabeli	265
Tabela št. 1	265
Tabela št. 2	268

Metod Benedik, KAPUCINSKE TEOLOŠKE ŠOLE	271
Uvod	273
Izobraževanje kapucinov na Slovenskem	278
Predavateljska in študijska metoda	292
Študijska usmeritev in priročniki	296
Povzetek	302
Summary	303
Priloga	304
Izbrani dokumenti o teološkem študiju pri kapucinih	304
Dokument št. 1	305
Dokument št. 2	306
Dokument št. 3	308
Dokument št. 4	308
Dokument št. 5	311
Dokument št. 6	311
Dokument št. 7	312
Dokument št. 8	312
Dokument št. 9	313
Dokument št. 10	315
Dokument št. 11	316
Dokument št. 12	316
Dokument št. 13	316
Dokument št. 14	317
Dokument št. 15	322
Dokument št. 16	322
Dokument št. 17	323
Dokument št. 18	324
Dokument št. 19	326
 Bogdan Kolar, VISOKA TEOLOŠKA ŠOLA NA RAKOVNIKU	 329
Uvod	330
Začetno obdobje	331
Zavod na Radni	333
Ustanovitev teološke šole na Rakovniku	334
Študijski program šole	337
Študentje teološke šole na Rakovniku	338
Učitelji na Visoki teološki šoli na Rakovniku	339
Zaključek	343
Povzetek	344
Summary	344
Priloga	345
Dokumenti	345

Dokument št. 1	345
Dokument št. 2	346
Dokument št. 3	347
Dokument št. 4	347
Dokument št. 5	348
Matjaž Ambrožič, PRVA TEOLOŠKA FAKULTETA IN KNEZOŠKOFIJSKO BOGOSLOVNO UČILIŠČE V LJUBLJANI ...	351
Teološki študij v sklopu ljubljanskega liceja	353
Teološki študij za časa Ilirskih provinc	358
Profesorski zbor po vzpostavitvi Teološke fakultete	360
Teološki študij in profesorski zbor po restavracijskih ukrepih avstrijskih oblasti	367
Profesorske plače	375
Knezoškofijsko Bogoslovno učilišče od leta 1848 do ponovne ustanovitve Teološke fakultete leta 1919	378
Trajanje študijskega leta in počitnic	387
Predmetniki	387
Avtorji starejših učbenikov	394
Učni uspeh in nravstveni napredek študentov	396
Spričevala	399
Štipendijski skladi in vzdrževanje bogoslovcev	400
Študenti teologije pred nastopom knezoškofa Wolfa	405
Sprejem in odslopitev bogoslovcev	405
Nepriumno obnašanje nekaterih študentov teologije	407
Vojaščina	410
Provenienca študentov teologije	411
Povzetek	412
Summary	413
Priloga	414
Dokumenti	414
Dokument št. 1	414
Dokument št. 2	418
Dokument št. 3	425
Seznam	426
Seznam št. 1	426
Seznam št. 2	427
Tabele	435
Tabela št. 1	435
Tabela št. 2	439
Tabela št. 3	442
Tabela št. 4	443

Tabela št. 5	446
Tabela št. 6	446
Tabela št. 7	447
Tabela št. 8	450

Fanika Krajnc-Vrečko, VISOKA BOGOSLOVNA ŠOLA

V MARIBORU 1859–1941	457
Uvod	458
Ustanovitev Bogoslovnega učilišča kot odziv na potrebo po izobraženih slovenskih duhovnikih	459
Zametki Bogoslovnega učilišča za duhovnike Lavantinske škofije pred letom 1850	459
Ustanovitev lavantinskega Bogoslovnega učilišča leta 1859	469
Študijski načrt ali program Bogoslovnega učilišča	462
Študijski predmeti, bogoslovni profesorji, visokošolski učbeniki	465
Profesorji dogmatike	466
Učbeniki	466
Profesorji moralke	467
Učbeniki	467
Profesorji pastoralke, katehetike in pedagogike	467
Učbeniki	467
Profesorji cerkvene zgodovine	468
Učbeniki	468
Profesorji cerkvenega prava	468
Profesorji Svetega pisma Stare zaveze	469
Profesorji Bibličnih ved Nove zaveze	469
Profesorji Razlage Svetega pisma Nove zaveze – po grškem izvorniku in hermenevtike	469
Učbeniki	469
Profesorji filozofije (logika in metafizika)	470
Profesorji patrologije	470
Ostali profesorji in predavatelji	470
Znanstveno in literarno delo lavantinskega Bogoslovnega učilišča	470
<i>Drobtinice</i>	471
<i>Lipica</i>	471
<i>Voditelj v bogoslovnih vedah</i>	472
Od lavantinskega Bogoslovnega učilišča do Visoke bogoslovne šole v Mariboru	473
Povzetek	476
Summary	477
Priloga	478
Dokumenti	478

Dokument št. 1	478
Dokument št. 2	483
Dokument št. 3	484
Dokument št. 4	486
Dokument št. 5	487
Dokument št. 6	489
Dokument št. 7	489

Fanika Krajnc-Vrečko, BIBLIOGRAFIJA DEL IN ARHIVSKI VIRI S PODROČJA TEOLOŠKEGA IZOBRAŽEVANJA

NA SLOVENSKEM	491
Uvod	493
Bibliografija	494
Arhivski viri	513
Arhiv slovenske kapucinske province Ljubljana – ASKP	513
Archivio Salesiano Centrale, Roma – ASC	513
Archivio Segreto Vaticano – ASV	513
Archivum Generale Capucinatorum Roma – AGC	513
Archivum Romanum Societatis Iesu – ARSI	514
Arhiv avstrijske kapucinske province	514
Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta Zagreb – AKBF	514
Arhiv Republike Slovenije – AS	514
Arhiv Salezijanske družbe Ljubljana – ASD	514
Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani – ATF	514
Frančiškanski provincialni arhiv Ljubljana – FPAL	514
Frančiškanski samostan Ljubljana – FSL	515
Frančiškanski samostan Novo mesto – FSNM	515
Narodni muzej Ljubljana – NM	515
Nadškofijski arhiv Ljubljana – NŠAL	515
Nadškofijski arhiv Maribor – NŠAM	516
Zgodovinski arhiv in muzej Univerze – ZAMU	516
Objavljeni viri	516

TABLE OF CONTENTS

THEOLOGICAL STUDY IN SLOVENIA

THE ROLE OF THEOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE SLOVENIAN HISTORY IN THE FORMATION OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

ABBREVIATIONS	19
FOREWORD	27
Matjaž Ambrožič, THEOLOGICAL EDUCATION IN THE MONASTIC COMMUNITIES OF THE CISTERCIANS, CARTHUSIANS, AUGUSTINIANS, DOMINICANS AND TRAPPISTS IN THE MIDDLE AGES AND EARLY MODERN PERIOD	33
Introduction	35
Theological monastic study in the Middle Ages	37
Study method	39
The period of Reformation and Catholic Restoration	40
From Maria Theresa to the end of the First World War	41
Cistercians	42
Stična	43
From establishment to abolishment	43
The aftermath of the Josephine reforms	47
After the restoration of the abbey in Stična	48
Kostanjevica	50
Carthusians	52
Žiče	53
Jurklošter	54
Bistra	55
Pleterje	55
Augustinians	57
Augustinian Theological and Philosophical school in Ljubljana	58
Dominicans	60
The Dominican Theological school in Ptuj	61
Novi Klošter	63
Trappists	64
The Trappist Theological school in Rajhenburg (Brestanica)	64
Summary	67

Metod Benedik, THEOLOGICAL EDUCATION FROM THE REFORMATION TO CENTRAL SEMINARIES	69
Tridentine reformation of study – seminary in Gornji Grad	71
Other Theological schools	79
Development of theological study in the 18 th century	84
Renewal and modernization of study	85
Study programme	89
Summary	96
Matjaž Ambrožič, THEOLOGICAL STUDY IN SLOVENIA FROM THE END OF THE 18TH CENTURY TILL THE FIRST WORLD WAR	99
Introduction	101
Theological schools till 1855	103
Legislation	108
Theological schools after 1855	109
Diocesan Theological schools in the Republic of Slovenia	111
Diocesan Theological schools in Ljubljana and Maribor	111
Diocesan Theological school in Koper	111
Diocesan Theological schools in the border regions with Slovenian ethnic minorities	112
Celovec – Klagenfurt	112
Gorica – Gorizia	114
Trst – Trieste	117
Theological schools of religious orders	118
Summary	119
Bogdan Kolar, FACULTY OF THEOLOGY – PART OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA	121
Introduction	122
Participation of theology professors in the establishment of Ljubljana University	122
Management of the faculty	132
Curricula and the study programme	138
Work for the preservation of the faculty and university	142
Exclusion of the faculty from the university	145
Exclusion of the faculty from the system of public education	150
Faculty as an internal Church school	154
Department – unit in Maribor	160
Theological library and scientific publications	162
Reinclusion of the faculty in the University of Ljubljana	163
Conclusion	166

Summary	168
Appendix	169
Documents	169
Document No. 1	169
Document No. 2	174
Document No. 3	175
Document No. 4	176
Document No. 5	177
Document No. 6	181
Document No. 7	183
Document No. 8	186
Document No. 9	187
Document No. 10	189
Document No. 11	192
Document No. 12	193
Document No. 13	194
Document No. 14	196

Miran Špelič, THE HIGHER EDUCATION IN THE ORDER OF MINOR BROTHERS FROM THE ESTABLISHMENT OF THE VICARIATE – THE PROVINCE OF ST CROSS – TO THE ESTABLISHMENT OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA	199
Introduction	201
History	203
General study in Ljubljana	204
The beginnings	204
Intermezzo at Trsat	205
Return to Carniola	206
General study and lectors in the <i>Provincial Statutes 1719</i>	207
Provincial study in Trsat	210
Philosophical study on Sveta Gora	211
Philosophical study in Novo mesto	211
Study in Brežice	212
Studies in Nazarje in Kamnik	213
Studies in Koper and Piran	214
Study in Ormož	214
Abolishment of study under the emperor Joseph II	215
Reestablishment of the Franciscan philosophical study in Ljubljana	216
The Franciscan Philosophical and Theological School on Kostanjevica above Gorica	218
Summary	220

Appendix	221
Documents	221
Document No. 1	221
Document No. 2	231
Document No. 3	261
Tables	265
Table No. 1	265
Table No. 2	268
Metod Benedik, THE CAPUCHIN THEOLOGICAL SCHOOLS	271
Introduction	273
Education of the Capuchins in Slovenia	278
Lecture and study method	292
Study orientation and manuals	296
Summary	303
Appendix	304
Selected documents on the Capuchin theological study... ..	304
Document No. 1	305
Document No. 2	306
Document No. 3	308
Document No. 4	308
Document No. 5	311
Document No. 6	311
Document No. 7	312
Document No. 8	312
Document No. 9	313
Document No. 10	315
Document No. 11	316
Document No. 12	316
Document No. 13	316
Document No. 14	317
Document No. 15	322
Document No. 16	322
Document No. 17	323
Document No. 18	324
Document No. 19	326
Bogdan Kolar, THE HIGHER THEOLOGICAL SCHOOL IN RAKOVNIK	329
Introduction	330
The beginnings	331
Institution in Radna	333

Establishment of the Theological School in Rakovnik	334
Study programme of the school	337
Students of the Theological school in Rakovnik	338
Teachers at the Higher Theological School in Rakovnik	339
Conclusion	343
Summary	344
Appendix	345
Documents	345
Document No. 1	345
Document No. 2	346
Document No. 3	347
Document No. 4	347
Document No. 5	348
Matjaž Ambrožič, THE FIRST FACULTY OF THEOLOGY AND THE PRINCE-DIOCESAN THEOLOGICAL SCHOOL IN LJUBLJANA	351
Theological study in the framework of the Ljubljana Lyceum	353
Theological study at the time of the Illyrian Provinces	358
Body of professors after the foundation of the Faculty of Theology	360
Theological study and body of professors after the restoration measures of the Austrian authorities	367
Professorial salaries	375
The Prince-diocesan Theological school from 1848 till the reestablishment of the faculty of theology after 1919	378
Duration of the academic year and vacations	387
Lecture lists	387
Authors of older handbooks	394
Study achievements and ethical development of students	396
Certificates	399
Stipend funds and of support of seminarians	400
Students of theology prior to the inauguration of prince-bishop Wolf	405
Admittance and dismissal of seminarians	405
Inappropriate behaviour of some students of theology	407
Serving in the army	410
Provenience of theology students	411
Summary	413
Appendix	414
Documents	414
Document No. 1	414
Document No. 2	418
Document No. 3	425

Lists	426
List No. 1	426
List No. 2	427
Tables	435
Table No. 1	435
Table No. 2	439
Table No. 3	442
Table No. 4	443
Table No. 5	446
Table No. 6	446
Table No. 7	447
Table No. 8	450
Fanika Krajnc-Vrečko, THE HIGHER THEOLOGICAL SCHOOL IN MARIBOR 1859–1941	457
Introduction	458
Establishment of the Theological School as response to the need for educated Slovenian priests	459
The origins of the Theological School for the priests of the Lavantine diocese prior to 1850	459
Establishment of the Lavantine Theological School in 1859	459
Study plan or the programme of the Theological School	462
Study subjects, professors of Theology, handbooks	465
Professors of Dogmatics	466
Handbooks	466
Professors of Moral Theology	467
Handbooks	467
Professors of Pastoral Theology, Catechetics and Pedagogy	467
Handbooks	467
Professors of Church History	468
Handbooks	468
Professors of Canon Law	468
Professors of the Biblical Old Testament	469
Professors of the Biblical New Testament	469
Professors of the Interpretation of the Biblical New Testament – according to the Greek original and hermeneutics	469
Handbooks	469
Professors of Philosophy (Logic and Metaphysics)	470
Professors of Patristics	470
Other professors and lecturers	470
Scientific and literary work of the Lavantine Theological School	470
<i>Drobtinice</i>	471

<i>Lipica</i>	471
<i>Voditelj v bogoslovnih vedah</i>	472
From the Lavantine Theological School to the Higher Theological School in Maribor	473
Summary	477
Appendix	478
Documents	478
Document No. 1	478
Document No. 2	483
Document No. 3	484
Document No. 4	486
Document No. 5	487
Document No. 6	489
Document No. 7	489

**Fanika Krajnc-Vrečko, BIBLIOGRAPHY AND ARCHIVAL
SOURCES FROM THE FIELD OF THEOLOGICAL EDUCATION
IN SLOVENIA**

491

Introduction	493
Bibliography	494
Archival sources	513
Archive of the Slovenian Capuchin Province Ljubljana – ASKP	513
Archivio Salesiano Centrale, Roma – ASC	513
Archivio Segreto Vaticano – ASV	513
Archivum Generale Capuccinorum Roma – AGC	513
Archivum Romanum Societatis Iesu – ARSI	514
Archive of the Austrian Capuchin Province	514
Archive of the Catholic Faculty of Theology Zagreb – AKBF	514
Archive of the Republic of Slovenia – AS	514
Archive of the Salesian Order Ljubljana – ASD	514
Archive of Theology Faculty in Ljubljana – ATF	514
Franciscan Provincial Archive Ljubljana – FPAL	514
Franciscan Monastery Ljubljana – FSL	515
Franciscan Monastery Novo mesto – FSNM	515
National Museum Ljubljana – NM	515
Archdiocesan Archive Ljubljana – NŠAL	515
Archdiocesan Archive Maribor – NŠAM	516
Historical Archive and Museum of University in Ljubljana – ZAMU	516
Published archival sources	516

Matjaž Ambrožič

doc., dr. cerkvene zgodovine, znanstveni sodelavec

Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana

e-pošta: matjaz.ambrozic@teof.uni-lj.si; matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

SREDNJEVEŠKO IN NOVOVEŠKO TEOLOŠKO IZOBRAŽEVANJE V SAMOSTANSKIH SKUPNOSTIH CISTERCIJANOV, KARTUZIJANOV, AVGUŠTINCEV, DOMINIKANCEV IN TRAPISTOV

IZVLEČEK

Za opravljanje bogoslužja in prepisovanje knjig so kontemplativni redovi potrebovali izobražene menihe, ki jih je bilo potrebno izšolati. Njihova izobrazba je bila sprva v srednjem veku omejena na t. i. studia primitiva. Pouk je kasneje obsegal poučevanje t. i. prostih umetnosti (artes liberales), ki so bile osnova za filozofski in teološki študij. V prvi polovici 13. stoletja so na izobraževalnem področju postali vodilni dominikanci, ki so pričeli s svojim t. i. studium generale. Izobrazbena raven redovnikov je vplivala tudi na višjo raven tedanje evropske kulture. Teološki samostanski študiji so se ravnali po pravilih, ki so bila uveljavljena na univerzah in ostalih teoloških šolah, vendar pa ne v celotnem obsegu in globini. Hišne teološke šole so obstajale tudi v nekaterih samostanih na Slovenskem. Cesar Jožef II. je ukinil študij po samostanih in ustanovil generalna semenišča. Redovne teološke šole so bile pri nas zato obnovljene šele v 19. in v začetku 20. stoletja, po drugi svetovni vojni pa je bilo njihovo delovanje onemogočeno s strani komunističnih oblasti.

KLJUČNE BESEDE: redovne teološke šole, kontemplativni redovi, uboštvni redovi, benediktinci, cistercijani, kartuzijani, dominikanci, avguštinci, trapisti

ABSTRACT**THEOLOGICAL EDUCATION IN THE MONASTIC COMMUNITIES OF THE CISTERCIANS, CARTHUSIANS, AUGUSTINIANS, DOMINICANS AND TRAPPISTS IN THE MIDDLE AGES AND EARLY MODERN PERIOD**

Liturgical worship and the transcription of books required the contemplative orders to educate their monks. In the Middle Ages, their education was initially limited to the so called studia primitiva. Later, the instruction consisted of teaching the s.c. free arts (artes liberales), which were the basis for philosophical and theological studies. In the first half of the 13th century, the Dominicans took the lead in the field of education by starting the s.c. studium generale. The education level of monks resulted also in a higher level of contemporary European culture. Monastic theological study abode by the rules established at universities and other theological schools, but not to the full extent and depth. Some monasteries in Slovenia ran also private theological schools. Emperor Joseph II. abolished the study in monasteries and founded general seminaries. Monastic theological schools resumed their work only in the 19th and in the early 20th centuries. After the Second World War, their performance was prevented by the communist authorities.

KEY WORDS: *monastic schools of theology, contemplative orders, mendicant orders, Benedictines, Cistercians, Carthusians, Dominicans, Augustinians, Trappists*

- Ius canonicum: Raus *Institutiones canonicae in forma compendii*, Rado Kušej *Cerkveno pravo*, A. Vermeersch S. J., Creusen S. J., Wernz, Fanfani.
- Scriptura Sacra: Rudolph Cornely S. J. – Martin Hagen *Compendium Introductionis in S. Scripturas*. Pomožne knjige: Pesch *Cursus Scripturae Sacrae*, Pérennés *Leçons d'Écriture Sainte*, Cornely *Cursus S. Scripturae*, Knabenbauer, Hummelauer, Alphonse Chabot *Grammaire hébraïque élémentaire*.
- Cerkvena zgodovina.
- Gregorijansko petje.
- Liturgija.⁷⁸

Rajhenburška trapistovska teološka šola je delovala do nemške zasedbe samostana in izгона patrov leta 1941. Trapistovsko imetje je bilo po drugi svetovni vojni nacionalizirano, patrom pa onemogočena vrnitev v svoj samostan.

Povzetek

Ker menihom kontemplativnih redov ni bilo dovoljeno delovanje izven samostana, so videli možnost oznanjevanja s pomočjo pisane besede. Menihi so potrebovali knjige za bogoslužje in izobraževanje. Med samostani je prihajalo do izmenjave del, idej, profesorjev in študentov. Samostanske knjižnice so predstavljale pravi zaklad pisane besede. Menihi so študirali v skriptoriju ali pa v križnem hodniku. Njihova izobrazba je bila v zgodnjem srednjem veku omejena na t. i. studia primitiva. Osnovni pouk je kasneje obsegal poučevanje t. i. prostih umetnosti (artes liberales; trivium in kvadrivium). Študij teologije je obsegal večinoma razlaganje Svetega pisma, obravnavali pa so tudi Gracijanov dekret in dekretale. Predmeti iz praktične pastorale so se omejili na sume o pokori in sv. zakonu. V prvi polovici 13. stoletja so na teološkem izobraževalnem področju postali vodilni dominikanci, ki so pričeli s svojim t. i. studium generale. Posebna pozornost se je namenjala dogmatiki, katere središče so predstavljale štiri knjige Sentenc Petra Lombarda. Poučevali so se tudi moralka, praktično teološki predmeti in kanonsko pravo.

Tridentinski koncil je zaukazal, da se mora po samostanih vneto gojiti študij Svetega pisma. Jezuitske šole so razširjanju protestantskih načel postavile resno oviro. Od sredine 18. stoletja se je tudi v samostanskih šolah čutil vpliv države. Filozofski študij je bil prepovedan, izjemoma pa so ga lahko poučevali le za svoje redovnike na predpisan način in z uporabo odobrenih učbenikov. Od leta 1783 so vsi redovi svoje redovne klerike morali pošiljati na študij filozofije in teologije na javne šole. Po ukinitvi generalnih semenišč leta 1790 je bila tudi redovom podelje-

⁷⁸ NŠAM, P 4, šk. 13, Samostan trapistov Lavantinskemu ordinariatu, Rajhenburg, 1. 9. 1933, št. 895a.

na svoboda glede ustanavljanja lastnih teoloških šol. Na novo so bili samostanski študiji urejeni leta 1850 in so bili pod nadzorstvom krajevnega škofa.

Cistercijani so študirali v domačih samostanih, najbolj sposobne pa so predstojniki pošiljali na študij v tujino. Stiški, kostanjeviški in vetrinjski cistercijani so od 17. stoletja naprej običajno študirali pri jezuitih v Gradcu. Po ponovni vzpostavitvi meniškega življenja v letu 1898 je bilo leta 1903 v Stični ustanovljeno hišno učilišče (Hauslehranstalt). Učni načrt na stiški teološki šoli je bil enak kot na ostalih avstrijskih škofijskih teoloških šolah. Nedvomno je neke vrste teološko šolo morala imeti žička kartuzija. Ljubljanski avguštinski samostan je bil pomemben zaradi redovne filozofske in teološke šole, na kateri so učili v avstrijskem prostoru dobro znani profesorji. Dominikanski pridigarški red je zelo skrbel za izobrazbo svojih redovnikov, zato je ptujski konvent že od starodavnih časov imel svojo teološko šolo. Interni samostanski »alumnat« in bogoslovje rajhenburških trapistov sta bila ustanovljena leta 1890. Samostanske teološke šole po drugi svetovni vojni niso bile obnovljene.

Summary

The monks in contemplative orders were not allowed to operate outside the monastery, therefore writing was the possibility of proclamation of the Good News. The monks needed books for worship and education. Monasteries exchanged books, ideas, lecturers and students. Monastic libraries were a treasury of the written word. The monks studied in scriptorium or in the cloister. In the Middle Ages, their education was initially limited to the so called *studia primitiva*. Later, the instruction consisted of teaching the so called free arts (*artes liberales*, trivium and quadrivium). The study of theology comprised mainly the interpretation of the Bible, but also addressed the Decree of Gratian and decretals. Subjects in practical religious pastoral were limited to summaries on penance and holy matrimony. In the first half of the 13th century, the Dominicans took the lead in the field of education by starting the so called *studium generale*. Special attention was given to Dogmatics, focusing on the *The Four Books of Sentences* by Peter Lombard. They were instructed also in moral theology, practical theology and canon law.

The Council of Trent ordered a serious study of the Scriptures in the monasteries. Jesuit schools put serious obstacles to the spread of Protestant principles. Since the mid-18th century, the monastic schools felt the impact of the state. Philosophical studies were prohibited, only exceptionally they could teach their monks in the prescribed manner, using approved textbooks. Since 1783, all religious orders had to send their regular clergy to study philosophy and theology at public schools. After the discontinuation of general seminaries in 1790, the orders were granted freedom to establish their own theological schools. The studies in monasteries were organized anew in 1850 and were under the supervision of the local bishop.

The Cistercians studied in their own monasteries, but the superiors sent the most able students to study abroad. From the 17th century on, the Cistercians from Stična, Kostanjevica na Vetrinj usually studied in Graz with the Jesuits. Following the restoration of monastic life in 1898, a house college (Hauslehranstalt) was founded in Stična in 1903. The curriculum at the theological school Stična was the same as at other Austrian diocesan theological schools. The Žiče monastery must have run some sort of theological school, too. The Ljubljana Augustinian monastery was important because of its monastic philosophical and theological school with well known lecturers. The Dominican order of preachers took great care for the education of their monks, and the monastery Ptuj had its own theological school since ancient times. Internal monastery »Alumnat« and the seminary of the Trappists in Rajhenburg were founded in 1890. Monastic schools of theology were not renewed after the Second World War.

Metod Benedik

red. prof., dr. cerkvene zgodovine, redni profesor za zgodovino Cerkve
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: metod.benedik@teof.uni-lj.si; metod.benedik@rkc.si

TEOLOŠKO IZOBRAŽEVANJE OD REFORMACIJE DO VKLJUČNO CENTRALNIH SEMENIŠČ

IZVLEČEK

V skladu z odloki Tridentinskega koncila je škof Janez Tavčar v Gornjem Gradu ustanovil semenišče, ki se v virih prvič omenja leta 1589. Pod njegovim naslednikom Tomažem Hrenom je semenišče dokaj dobro delovalo, potem je njegova dejavnost skoraj zamrla. Delno je teološki študij potekal pri jezuitih v Ljubljani, kjer so 1619 uvedli predavanja iz kazuistike. Posamezni redovi, ki so delovali na Slovenskem (cistercijani, frančiškani, dominikanci, kapucini) so za svoje kandidate imeli interne teološke šole. Korenite spremembe so nastopile z reformami Marije Terezije in Jožefa II. Duhovnik naj bi bil »koristen Cerkvi in državi«. Temu primerno naj bi se izobrazil v ustanovah, generalnih semeniščih, ki jim je učitelje, študijski program in študijsko literaturo določila državna oblast. Iz teh šol je izhajal duhovnik, ki je bil dokaj dobro izobražen, racionalistično usmerjen pa tudi dokaj vezan na državo in njene interese.

KLJUČNE BESEDE: *semenišče, duhovniški kandidat, kazuistika, študijski program, teološke discipline*

ABSTRACT

THEOLOGICAL EDUCATION FROM THE REFORMATION TO CENTRAL SEMINARIES

In accordance with the decrees of the Council of Trent, bishop Janez Tavčar founded a seminary in Gornji Grad which was first mentioned in the sources in 1589. Under

his successor bishop Tomaž Hren, the seminary performed fairly well, but later its activity almost died off. Theological studies were partly conducted by the Jesuits in Ljubljana who introduced lectures in casuistry in 1619. Religious orders active in the Slovenian territory (Cistercians, Franciscans, Dominicans, Capuchins) organized internal theological schools for their candidates. The German emperors Maria Theresa and Joseph II introduced drastic changes in theological studies. The priest should be »useful to Church and state«; accordingly he should be educated in institutions, general seminaries, where teachers, academic program and study material were prescribed by the state authority. The schools formed priests who were well educated, rationalistic but also rather bound to the state and its interests.

KEY WORDS: *seminary, candidate for priesthood, casuistry, study program, theological disciplines*

mno mišljene najrazličnejše pobožnosti, ki so jih posamezniki ali skupine dodajali rednim liturgičnim opravilom in so po Rautenstrauchovem mnenju postale že prava duhovna obrt. Sicer pa zahteva, da vsako jutro pred mašo četrt ure posvete duhovnemu branju, zvečer pa je skupna večerna molitev in izpraševanje vesti. K obhajilu naj pristopijo enkrat mesečno, pogostejše prejetanje se prepušča željam posameznika. Knjige za spodbudno branje morajo biti skrbno izbrane, »da ne bi gojencev zapeljale k napačnim načelom«. ¹⁴¹ Uporabljati smejo samo molitvenike z besedili iz Svetega pisma in bogoslužja, vsekakor pa se je treba izogibati sleherni »Mönchsasceterey«. Knjige, ki naj bi jih prebirali poleg obveznih študijskih priročnikov, so jim bile na razpolago v semeniški knjižnici. Tonzuro in nižje redove so prejeli v zavodu. Po končanem VI. letniku so kandidati za redovnike šli v noviciat, škofijski pa so prejeli višje redove in se potem še nekaj časa v domačem semenišču pod škofovim nadzorstvom pripravljali za pastoralno delo. ¹⁴²

Glede na tedanje nove miselne tokove in družbenopolitične spremembe se je moralo marsikaj spremeniti tudi na področju izobraževanja duhovniških kandidatov. Misel, da se skupaj pripravljajo kandidati iz več škofij, seveda ne more biti sporna, pač pa je sporno dejstvo, da so bili iz nadzora nad izobraževanjem in vzgojo svojih kandidatov izključeni škofje in redovni predstojniki. Država si je v neki meri prisvojila pravico do odločanja o številu duhovnikov, predvsem pa je s po svojem okusu izbranimi učbeniki, učitelji in vzgojitelji odločilno vplivala na smeri in poudarke v teološki izobrazbi. Kakšnih zmotnih naukov, ki bi prihajali iz teh šol, seveda ni mogoče očitati. Tudi janzenizem se v generalnih semeniščih ni pojavljal v vidnejših oblikah. Pač pa je močno do izraza prišlo avstrijsko razsvetljsko državno cerkvenstvo, ki sta ga kot teološki vedi posebej podpirala cerkveno pravo in cerkvena zgodovina. Vzgoja duhovniških kandidatov je naglašala pojem službe: biti koristen Cerkvi in državi. Z novimi okoliščinami pogojen način izobraževanja duhovniških kandidatov, ki ni vezan zgolj na generalna semenišča, je oblikoval podobo duhovnika, ki je bil širše izobražen, bolj racionalistično usmerjen pa tudi bolj vezan na državo in njene interese.

Povzetek

V ljubljanski škofiji je tridentinska navodila glede teološkega študija začel uresničevati škof Janez Tavčar (1580–1597). V poročilu Apostolskemu sedežu z dne 27. oktobra 1589 je zapisal, da je v skladu z odloki Tridentinskega koncila v Gornjem

¹⁴¹ Gojencem so za duhovno branje priporočali Sveto pismo, cerkvene očete, priročnik za zgodovino Cerkve galikansko usmerjenega Clauda Fleuryja. Zelo upoštevan je bil tudi francoski pridigar, teolog in politik Jacques-Bénigne Bossuet, sloviti zagovornik starih galikanskih svoboščin, konciliarističnih idej in obenem nasprotnik univerzalnega papeškega primata ter nezmotljivosti.

¹⁴² Prim. W. Schöffmann, *Das Generalseminar in Graz*, 22.

Gradu ustanovil semenišče, v katerem so pod vodstvom šestih duhovnikov vzgajali 16 semeniščnikov. Njegov naslednik Tomaž Hren (1597–1630) je to delo nadaljeval. Iz dokaj skopih podatkov o tem semenišču bi smeli sklepati, da so v zavodu skušali uresničevati tridentinska navodila, da so v učnem programu vsekakor imeli študij Svetega pisma, dogmatiko, še posebej nauk o zakramentih, določena vprašanja iz moralne teologije in nekaj snovi, ki bi jo danes uvrstili v pastoralno teologijo. Obenem pa je treba reči, da izobraževanje v semenišču očitno ni potekalo tako, kakor bi škof želel. Mnogi so se na duhovništvo še vedno pripravljali »privatno«, zunaj semenišča. V jezuitskem kolegiju v Ljubljani, ki sicer ni bil ustanovljen z namenom, da bi se tod oblikoval celoten študij teologije, so v letu 1619 prvič imeli pouk s področja moralne teologije, kazuistike. Ta predmet naj bi tiste, ki so že prejeli osnove teološkega znanja, oblikoval v premišljene in modre dušne pastirje, tako na prižnici kot v spovednici. V začetku 18. stoletja je v Ljubljani bilo ustanovljeno semenišče, *Collegium Carolinum*; operozi so imeli v načrtu tudi univerzo s teološko fakulteto, vendar jim to ni uspelo. Šolanje bodočih duhovnikov se je nadaljevalo pri jezuitih, ki so postopoma uvajali predavanja iz nekaterih filozofskih in teoloških disciplin. Po ukinitvi jezuitskega reda 1773 je teološki študij potekal na liceju, študijski programi pa so prav v tem času doživljali precejšnje spremembe. Posamezni redovi, ki so delovali na Slovenskem (cistercijani, frančiškani, dominikanci, kapucini) so za svoje kandidate imeli interne teološke šole.

Velike spremembe so v teološki študij vnesle reforme Marije Terezije in Jožefa II. Opat Rautenstrauch, svetovalec Marije Terezije in kasneje pod Jožefom II. ključna osebnost predrugačenja teološkega študija, je poudarjal, da je prvenstvena naloga slehernega duhovnika »biti koristen Cerkvi in državi«. Dunajska vlada je opredelila študijski program in predpisala študijsko literaturo. Namesto dotedanjih škofijskih in redovnih bogoslovnih šol je vzpostavila generalna semenišča, s tem pa tudi celovit nadzor države nad vzgojo in izobraževanjem duhovniških kandidatov. Pri študiju so posebno veljavo imele discipline, ki so poudarjale pravice svetne oblasti na cerkvenih področjih. Izobraževanje, kakršno se je uveljavilo konec 18. stoletja, je oblikovalo duhovnika, ki je bil dokaj široko izobražen in racionalistično usmerjen pa tudi bolj opredeljen z interesi svetne oblasti.

Summary

In the diocese of Ljubljana, bishop Janez Tavčar (1580–1597) began to implement the Tridentine legislation on the study of theology. He reported to the Apostolic See on 27 October 1589 that in accordance with the decrees of the Council of Trent, he founded a seminary in Gornji Grad where 16 seminarians received their training by six priests. His successor bishop Tomaž Hren (1597–1630) continued this work. The relatively scarce information about the seminary leads us to conclude that the institute tried to implement the Tridentine instructions, that the learning program defi-

nately included Bible studies, dogmatics, especially sacramentology, certain topics from moral theology, and some topics that could be ranked in pastoral theology. However, seminary education was not implemented as the bishop would have wanted. Many were still prepared for priesthood »privately«, outside the seminary. The Jesuit College in Ljubljana, which was not erected for the purpose of offering the whole study of theology, had in 1619 for the first time lessons from moral theology, casuistry. This subject should help those who had already received basic theological knowledge to develop in thoughtful and wise future priests, both at the pulpit and in the confessional. In the early 18 century, the seminary *Collegium Carolinum* was founded in Ljubljana; the members of Academia operosorum Labacensium planned the establishment of a university with a faculty of theology, but were not successful. Training of future priests was continued by the Jesuits, who gradually introduced courses in different philosophical and theological disciplines. After the dissolution of the Jesuit Order in 1773, the theological studies were pursued at the Lycee. In this period, the study programs also experienced considerable changes. Religious orders active in the Slovenian territory (Cistercians, Franciscans, Dominicans, Capuchins) organized internal theological schools for their candidates.

The German emperors Maria Theresa and Joseph II introduced drastic changes in theological studies. The abbot Rautenstrauch, adviser of Maria Theresa and later also of Joseph II, was a key personality in transforming theological studies. He emphasized that the primary task of every priest was »to be useful to Church and state«. The Vienna government defined the course program and prescribed study material. Instead of the then diocesan and religious theological schools it established general seminaries, and thus the full state control over the upbringing and education of candidates for priesthood. Special emphasis was given to the disciplines which stressed the rights of state authority in ecclesiastical areas. The education promoted in the late 18 century created priests who were knowledgeable and rationalistic but who also more identified themselves with the interests of secular authorities.

Matjaž Ambrožič

doc., dr. cerkvene zgodovine, znanstveni sodelavec
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: matjaz.ambrozic@teof.uni-lj.si; matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

TEOLOŠKI ŠTUDIJ NA SLOVENSKEM OD KONCA 18. STOLETJA DO PRVE SVETOVNE VOJNE

IZVLEČEK

Razprava v glavnih potezah prikaže razvoj teoloških šol na Slovenskem od ukinitve generalnih semenišč leta 1790 do leta 1919. Posebno pozornost posveti avstrijskemu pravnemu kontekstu, ki je podrobno določal ureditev teološkega študija. Le-ta je bila še posebno vidna v predmetnikih, učbenikih in kriterijih za profesorje in študente. Poleg škofijskih Bogoslovnih učilišč so obstajale tudi hišne teološke šole nekaterih redovnih skupnosti. V prvi polovici 19. stoletja je bilo poseganje države v teološki študij očitnejše kot v po-konkordatnem obdobju po letu 1855. Razprava dovršen del pozornosti posveti škofijskim teološkim šolam v današnjem slovenskem zamejstvu, ki so za časa habsburške monarhije dale pomemben prispevek k izobraževanju in duhovnemu oblikovanju slovenske duhovščine. Teološkemu študiju v Ljubljani in Mariboru ter redovnim teološkim šolam so zaradi pomembnosti posvečene posebne razprave.

KLJUČNE BESEDE: *teološki študij, teološke šole, samostanske teološke šole, bogoslovno učilišče, semenišče*

ABSTRACT

THEOLOGICAL STUDY IN SLOVENIA FROM THE END OF THE 18TH CENTURY TILL THE FIRST WORLD WAR

The article gives a general presentation of the development of theological schools in the Slovenian territory from the dissolution of general seminaries in 1790 until

1919. Particular attention is given to the Austrian legal context, which specified the arrangements of theological studies. The latter was particularly evident in the curricula, textbooks and the criteria for lecturers and students. In addition to diocesan theological schools there were also private theological schools in some religious communities. In the first half of 19th century, the state interference in theological studies was more obvious than in the post-concordat period after 1855. The article gives special attention to diocesan theological schools in the contemporary Slovenian cross-border areas, which made valuable contribution to the education and spiritual creation of Slovenian clergy during the Hapsburg monarchy. Theological studies in Ljubljana and Maribor, as well as monastic schools of theology are due to their importance addressed in separate articles.

KEY WORDS: *theological studies, theological schools, monastic schools of theology, college seminary, seminary*

in škofijski alumnaticum. Za primer, da bi bilo število bogoslovcev manjše od 10, bi se glavarina v vrednosti 200 fl prepustila goriškemu semenišču. Od leta 1849 je mesto Trst nudilo 9 teoloških štipendij po 180 fl. Te obveznosti je bilo rešeno leta 1887.

Tržaško semenišče so odprli 15. novembra 1849. En profesor, ki je bil istočasno tudi ravnatelj, je poučeval pastoralko, katehetiko, metodiko, cerkveno poslovanje, liturgiko, cerkveno petje, in sicer v italijanščini in slovenščini. Z ministrskim odlokom se je 31. avgusta 1852 število bogoslovcev dvignilo na 13, za to pa je bilo nakazanih dodatnih 600 fl iz verskega sklada. S smrtjo škofa Jerneja Legata leta 1875 je bilo tržaško semenišče ponovno opuščeno.¹⁶⁹ Tržaški bogoslovci so poslej študirali v Ljubljani in Gorici.

Dokumentacija o bogoslovcih tržaško-koprske škofije, ki jo hrani NŠAL, priča, da so številni v vseh predmetih imeli drugorazredne ocene ali pa niso opravili nobenega izpita. Tudi to je dokazovalo, da so tržaški škofje pri »uvozu« bogoslovcev nemalokrat sprejeli drugorazredne kandidate. Leta 1845 je začelo v Ljubljani študirati kar 6 tržaških bogoslovcev – Slovencev, naslednje leto pa 5.¹⁷⁰

Običajno so ti bogoslovci v I. letniku začeli študirali kot eksternisti, saj so jim vzdrževanje omogočale prej omenjene štipendije tržaškega mestnega sveta. Letno so v Ljubljano prišli v naslednjih letih študirat 3–4 bogoslovci. Iz sporočila tržaškega škofijskega ordinariata eksternistu Janezu Verbiču razberemo, da je bilo v tržaškem semenišču močno pomanjkanje prostora, zato mu je bilo svetovano, naj do konca študijskega leta ostane na študiju v Ljubljani. Vendar pa je koncem maja 1868 Verbič odšel v goriško semenišče, ker ga je sprejel med svoj kler poreškopoljski škof.¹⁷¹

Redovne teološke šole

Teološko šolstvo pri frančiškanih, kapucinih, cistercijanih, kartuzijanih, avguštinčih, dominikancih, trapistih in salezijancih je predstavljeno v posebnih razpravah.

Povzetek

Po ukinitvi generalnih semenišč je bilo škofom ponovno dovoljeno ustanavljanje škofijskih semenišč in teoloških šol za vzgojo in izobraževanje svoje duhovščine.

¹⁶⁹ Prim. H. Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten*, str. 799–800.

¹⁷⁰ NŠAL 32, šk. 49, Delovodnik, študijski leti 1845/46 in 1846/47, št. 4, Dopisa tržaškega kn. šk. ordinariata, Trst, 3. 10. 1845; 28. 9. 1847.

¹⁷¹ NŠAL 32, šk. 49, Delovodnik, študijsko leto 1867/68, Nedatirana adresa tržaškega kn. šk. ordinariata, št. 789.

Zanje so smeli uporabiti nekdanja semeniška poslopja ali pa izpraznjene samostanske zgradbe. Za omenjene namene so bili škofijam povrnjeni tudi štipendijski in ostali skladi. Glede redovne duhovščine je bilo določeno, da novinci niso smeli biti preoblečeni pred 18. letom, pred 25. letom pa niso smeli izpovedati slovesnih zaobljub. V samostanih so oblasti dopustile organiziranje teološkega študija, ne pa tudi filozofskega. Samostanski študiji so bili pod neposrednim nadzorom krajevnega škofa. Samostani so morali svoje študente pošiljati na študij oziroma na zaključni izpit na bližnjo univerzo ali licej glede na to, ali so oziroma niso imeli lastne teološke šole. Škofje so bili dolžni sprejemati le toliko bogoslovcev, kot so jih njihove škofije potrebovale. Njihovo število je določala država. Nastavljeni visokošolski učitelj je moral na univerzi ali liceju najprej opraviti izpit iz posameznih teoloških predmetov, nato pa še pisni ali ustni konkurzni izpit. Ordinariati in redovni predstojniki so za svoje šole profesorske kandidate morali najprej predlagati Deželnemu uradu in nato od njega pridobiti odobritev. Učni predmeti na teologiji, kakor tudi red predavanj in njihovo izvajanje, so morali biti urejeni v skladu s splošnim študijskim načrtom in pripadajočimi učbeniki, ki so bili odobreni na univerzi in so imeli cesarsko odobritev. Z namenom, da bi škofijski in redovni bogoslovci čim bolj izkoristili čas študija, so predstojniki morali sprejemati le kandidate, ki so bili moralni, delavni in so znali latinsko. Rautenstrauchov študijski načrt je v habsburških deželah ostal v veljavi do leta 1857. Predvideval je 5-letni teološki študij, ki pa se je dejansko izvajal v štirih letnikih. Avstrijski konkordat iz leta 1855 je škofom dal svobodo pri vodenju semenišč, za izbiro profesorjev pa je ostal še naprej v veljavi t. i. konkurz. Do tedaj je država izobraževanje duhovščine podpirala, v po-konkordatni dobi pa so bili opazni prvi premiki v drugo smer. Semenišča in bogoslovna učilišča so ostala pod vodstvom krajevnih škofov, vendar pa je država nad njimi vršila nadzor. Ko je v drugi polovici 60-ih let 19. stoletja v avstrijski politiki prevladala liberalna struja, so se politiki v letih 1872 in 1873 lotili reform teološkega študija. Dotedanjo semeniško vzgojo bogoslovcev naj bi nadomestila univerzitetna. To se ni zgodilo, zato je vzgojno-izobraževalna ureditev škofijskih semenišč in učilišč ostala nespremenjena do razpada monarhije.

Summary

After the dissolution of general seminaries, the bishops were again allowed the creation of diocesan seminaries and theological schools for the education and training of clergy. They were allowed to use the former seminary buildings or empty monasteries. To that end, the dioceses received scholarships and other funds. As to the regular clergy, the novices were not allowed to receive the religious dress before the age of 18, and were not allowed to profess solemn vows before the age of 25. In the monasteries, the authorities allowed theological studies, but not philosophical. Studies in the monasteries were under the direct supervision of the

local bishop. The monasteries had to send their students to study or do the final exam at a nearby college or lyceum depending whether or not there existed their own theological school. Bishops were required to take only as many seminarians as needed by their dioceses. Their number was regulated by the state, the university lecturer had to pass an examination at a university or Lyceum first in various theological subjects, followed by a written or oral exam. The teaching candidates had to be proposed by ordinariates and religious superiors to the Regional Office from which they received approval. Subjects in theology, as well as the order and presentation of lectures had to follow the general study programme and the relevant books need both a university and imperial approval. To maximize the study time, the superiors could only accept the candidates for priesthood and religious orders with high moral standards, who were hardworking and read Latin. Rautenstrauch's study programme remained in force in the Habsburg lands until 1857. It stipulated a 5-year theological study, which was actually implemented in four grades. Austrian Concordat of 1855 gave the bishops freedom to the management of the seminaries, yet the selection of lecturers remained a subject of competition. Until then, the state supported the education of clergy, in the post-concordat period the first moves in the opposite direction could be noticed. Seminaries and the theological colleges remained under the authority of the local bishops, but the state exercised control over them. After 1860s, the predominant policy in Austria was liberal and the politicians initiated reforms of the study of theology in 1872 and 1873. Seminary education should be replaced by the university education. This did not happen, so the educational organization of diocesan seminaries and colleges remained unchanged until the dissolution of the Monarchy.

Bogdan Kolar

red. prof., dr. teologije, redni profesor za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: bogdan.kolar@teof.uni-lj.si; bogdan.kolar@guest.arnes.si

TEOLOŠKA FAKULTETA – DEL UNIVERZE V LJUBLJANI

IZVLEČEK

Razprava je namenjena pregledu zgodovine Teološke fakultete od njene vključitve v novoustanovljeno Univerzo v Ljubljani in njenemu delovanju kot delu univerze. Teološki učitelji so dali pomemben prispevek pri nastajanju nove univerze in njeni afirmaciji v javnosti. Med letoma 1952 in 1992 fakulteta ni bila sestavni del javnega šolskega sistema na Slovenskem. Vanj je vstopila ponovno po političnih spremembah v Sloveniji. V času, ko je bila interna cerkvena šola in s tem edina zasebna visoka šola na Slovenskem, je leta 1968 dobila oddelek v Mariboru.

KLJUČNE BESEDE: *odnosi Cerkev–država, teologija, Slovenija, Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani*

ABSTRACT

FACULTY OF THEOLOGY – PART OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA

The article is an overview of the history of the Faculty of Theology from its inclusion in the newly established University of Ljubljana and its operation as part of the university. The lecturers of the Faculty of Theology were instrumental in the founding of the new university and its affirmation in public life. Between 1952 and 1992, the Faculty was not an integral part of the public school system in Slovenia. It was only able to join it after the political changes in Slovenia. While it was an internal church school and also the only private high educational institution in Slovenia, it opened a unit in the town of Maribor.

KEY WORDS: *Church–state relations, theology, Slovenia, Faculty of Theology, University of Ljubljana*

V tem smislu je bila vključena v širše politično-cerkveno dogajanje in bila predmet političnih razmer, katerih sestavni del je bilo urejanje odnosov med državo in verskimi skupnostmi. Zato so vprašanja, povezana z njenim delovanjem in obstojem, presegala zgolj izobraževalno področje. Če so bili teologi med pomembnimi sodelavci v prizadevanjih, da bi Slovenci dobili lastno univerzo in so njeno ustanovitev označili kot »največji kulturni dogodek, ki ga je Slovincem prinesla osvoboditev« po prvi svetovni vojni,³⁰⁹ potem so konec štiridesetih let 20. stoletja nastopila nova razmerja: v skladu z ideološkimi načeli, ki jih je na vsa področja javnega in v veliki meri tudi zasebnega življenja prinesla marksistična družbena ureditev, so bile teološke šole izključene iz univerz in nato iz sistema javnega šolstva nasploh. Takšna usoda je doletela vse tri teološke fakultete, ki so ob koncu druge svetovne vojne bile na univerzah v Zagrebu, Beogradu in Ljubljani. Ponovno so bile potrebne radikalne družbene spremembe, do katerih je najprej prišlo v širši evropski družbi, da so omenjene tri šole spet postale del javnega šolskega sistema. Dogovarjanja, da bi ljubljanska Teološka fakulteta ponovno postala članica univerze, ki jo je pomagala ustanoviti, so trajala več let. Slednjič je modro ravnanje vodstva Univerze, vztrajno delo vodstva Teološke fakultete in pristojnih političnih ustanov pripomoglo, da je Univerza v skladu s svojo akademsko avtonomijo sprejela odločitev o ponovnem sprejemu svoje nekdanje članice.

Povzetek

Med osrednjimi cilji političnih in kulturnih voditeljev slovenskega naroda ob koncu prve svetovne vojne je bila ustanovitev samostojne univerze. Pet fakultet (teološka, pravna, filozofska, medicinska, tehnična), ki so bile začetek univerze, so začele delovati s študijskim letom 1919/20. Do tedaj je v Ljubljani za teološko izobraževanje bodočih duhovnikov skrbelo škofijsko semenišče. Učitelji semenišča so bili med najbolj zavzetimi delavci za novo univerzo, po njeni ustanovitvi pa so bili vključeni v delovanje univerzitetnih delovnih teles; trije med njimi so opravljali službo rektorja. Delo Teološke fakultete v Ljubljani je bilo glede pravnega položaja povezano z delom katoliške teološke fakultete Univerze v Zagrebu in Pravoslavne teološke fakultete Univerze v Beogradu. Kot nekatere druge fakultete je tudi Teološka fakulteta skupaj z Univerzo v Ljubljani bila večkrat v nevarnosti, da bo ukinjena. S pomočjo slovenskih politikov, ki so delovali v Beogradu, je lahko delovala vse do prekinitve v času druge svetovne vojne. Leta 1949 je bila Teološka fakulteta izključena kot članica Univerze in je postala samostojna izobraževalna ustanova. V letu 1952 pa je bila z odločitvijo političnih oblasti proglašena za interno cerkveno ustanovo. Njeno delo je nadzirala posebna državna Verska komisija, ki je fakul-

³⁰⁹ Prim. J. Srebrnič, *Vseučilišče v Ljubljani*, str. 91.

teti vsako leto dodeljevala določeno finančno pomoč. V tem obdobju je imel za priznavanje mesta fakultete med drugimi cerkvenimi ustanovami in za veljavnost spričeval pomembno vlogo veliki kancler, to je vsakokratni ljubljanski škof. Leta 1988 je bila ljubljanska Teološka fakulteta med podpisnicami v Bologni sprejete magne charte universitatum. Štirideset let, to je do političnih sprememb na začetku devetdesetih let, je bila Teološka fakulteta edina zasebna visokošolska izobraževalna ustanova na Slovenskem. Njena spričevala niso imela javne veljave, študentje so bili brez pravic, ki so jih imeli drugi študentje v Sloveniji. Veliko število študentov in pomanjkanje prostorov v Ljubljani je pripomoglo, da je bil leta 1968 v Mariboru ustanovljen oddelek fakultete, ki je pomenil nadaljevanje leta 1941 ukinjene Visoke teološke šole. Kot pomemben sestavni del poslanstva Teološke fakultete je bila vseskozi knjižnica, ki je osrednja specializirana knjižnica za teološko področje na Slovenskem. Leta 1992 je Teološka fakulteta ponovno postala članica Univerze v Ljubljani in s tem javnega šolskega sistema v državi Sloveniji. Poleg temeljnih programov je začela izvajati tudi skupne programe s Filozofsko fakulteto v Ljubljani in z dvema fakultetama Univerze v Mariboru.

Summary

One of the central goals of the political and cultural leaders of the Slovenian nation at the end of the First World War was the creation of an independent university. Five faculties (theology, law, philosophy, technology, and medicine) were the beginnings of the university, and started its work in the academic year 1919/20. Until then the candidates for priesthood were trained in the diocesan seminary. The seminary lecturers were among the most keen workers for the establishment of the university. After its establishment they were involved in the functioning of the university working groups; three of them served as Rectors. Regarding its legal status, the work of the Faculty of Theology in Ljubljana was related to the work of the Catholic Faculty of Theology in Zagreb and the Orthodox Faculty of Theology in Belgrade. As some other faculties, the Faculty of Theology together with the University of Ljubljana was in frequent danger of being abolished. With the help of Slovenian politicians who worked in Belgrade, it could work until the cessation during the Second World War. In 1949, the Faculty of Theology was excluded as a member of the university and became an independent educational institution. In 1952, by the decision of political authorities it was declared an internal church establishment. Its work was controlled by a special state Religious Commission, which granted the faculty financial assistance each year. During this period, an important role had the Grand Chancellor who gave recognition to the faculty among other church institutions and in granting validity of the certificates, the respective bishop of Ljubljana. In 1988, the Ljubljana Faculty of Theology was among the signatories of the Bologna Magna Charta Universitatum. For forty years, that is, until political changes in the

early nineties, the Faculty of Theology was the only private higher educational institution in Slovenia. Its certificates were not officially recognized, the students had no rights as other students in Slovenia. A large number of students and lack of space in Ljubljana contributed to the establishment of a unit of the faculty in Maribor, which was a sort of continuation of the 1941 suspended High theological school. An important component of the mission of the Faculty of Theology has always been the library which was the central specialized theological library in Slovenia. In 1992, the Faculty of Theology was reintegrated into the University of Ljubljana and thus in the public school system of Slovenia. In addition to its core programs it has been offering joint programs with the Faculty of Arts in Ljubljana and two faculties of the University of Maribor.

Priloga

Dokumenti

Dokument št. 1

Uredba Teološke fakultete v Ljubljani – Škofijski ordinariat v Ljubljani je dne 20. oktobra 1920 št. 6257 vzel Uredbo na znanje in jo potrdil. Uredba je poleg splošne zakonodaje in notranje ureditve Univerze v Ljubljani urejala vprašanja poslovanja fakultete.

NŠAL 5/ŠAL 5, šk. 276, Teološka fakulteta, leto 1920.

I. SPLOŠNE NAREDBE

Čl. 1. Naloga teološke fakultete je:

1. gojiti bogoslovno znanost in uvajati slušatelje v metodično proučevanje bogoslovnih ved;
2. podajati slušateljem strokovno izobrazbo za razne službe duhovskega zvanja.

Čl. 2. Redni slušatelji teološke fakultete morejo biti tisti, ki izpolnjujejo pogoje, kakor jih določata univerzitetni zakon /čl. 28 in 30/ in splošna naredba za univerze; vsi pa se morajo izkazati z zadostnim znanjem latinščine in grščine.

Čl. 3. Izredni slušatelji morejo biti tisti, ki so po svoji izobrazbi zmožni slediti predavanjem, o čemer sodi fakultetni svet. Izredni slušatelji ne morejo obiskovati znanstvenih seminarjev, ne delati rigorozov, ne drugih javnih izpitov. Lahko pa dobe od dekanata potrdilo o semestrih in na podlagi zasebnih izpitov izvestilo o učnem napredku.

Čl. 4. Na teološki fakulteti se predavajo ti-le glavni predmeti:

Miran Špelič

doc., dr. patrologije, docent za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: miran.spelic@teof.uni-lj.si; miran.spelic@rkc.si

VISOKO ŠOLSTVO V REDU MANJŠIH BRATOV OD USTANOVITVE VIKARIJE – PROVINCE SV. KRIŽA DO USTANOVITVE UNIVERZE V LJUBLJANI

IZVLEČEK

Frančiškani so prišli na slovensko ozemlje že v prvih desetletjih 13. stoletja, a so tu razvijali lastno šolstvo šele od konca 16. stoletja oziroma od srede 17. stoletja. Prvi študij je bil na bližnjem Trsatu, zatem sta nastala študija še v Ljubljani in na Sveti Gori, tudi Novo mesto je kmalu dobilo svojo šolo, kasneje še Brežice; študijske hiše pa so bile občasno še v Nazarjah, Kopru in Ormožu. Na njih so lektorji (1–4) poučevali filozofijo, moralno teologijo in dogmatično teologijo, pa tudi cerkveno pravo in kasneje druge teološke discipline. Po ukinitvi študijev v času jožefinskih reform so se ti le počasi spet obnovili v Ljubljani, na Kostanjevici pri Gorici in v Kamniku; v Novem mestu pa se je izobraževalno delo nadaljevalo na gimnaziji. Frančiškansko interno šolstvo se je zaključilo s prvo svetovno vojno in se po njej zlilo v skupni projekt Teološke fakultete na ljubljanski univerzi.

KLJUČNE BESEDE: *frančiškanski red, interna visoka šola – študij, generalni študij, lektor, filozofija, teologija, moralka, jožefinizem*

ABSTRACT

*THE HIGHER EDUCATION IN THE ORDER OF MINOR BROTHERS FROM
THE ESTABLISHMENT OF THE VICARIATE – THE PROVINCE OF ST CROSS
– TO THE ESTABLISHMENT OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA*

The Franciscans arrived to the Slovenian territory in the first few decades of the 13th century, but developed their own education here only at the end of the 16th and mid-17th centuries. The first school was opened at Trsat, followed by Ljubljana and Sveta Gora, and soon a school opened also in Novo mesto and later in Brežice. Study houses were available occasionally also in the towns of Nazarje, Koper and Ormož. There were one to four lecturers who taught philosophy and dogmatic theology, moral theology, canon law and later other theological disciplines. Emperor Joseph II reforms brought about the discontinuation of studies, but they slowly recovered again in Ljubljana, Kostanjevica near Gorizia and in Kamnik. In Novo Mesto the educational work continued at the grammar school. Franciscan internal education ended with the First World War and then became a joint project of the Faculty of Theology at the University of Ljubljana.

KEY WORDS: *Franciscan order, internal high school studies, general studies, lecturer, philosophy, theology, moral theology, Josephinism*

teološka šola je ugasnila v ognju prve svetovne vojne in soške fronte ter po vojni ni doživela obnovitve.

Povzetek

Frančiškanski filozofski in teološki študiji, to je domače šole na univerzitetni ravni, so v dobrih dveh stoletjih svojega obstoja odigrali pomembno vlogo pri ustalitvi provincialne strukture in uveljavitvi reda in province na Slovenskem. Obenem so odraz razcveta reda po turški in protestantski krizi, ki sta zdesetkali redovnike. Čeprav sistem ni zahteval velikega števila predavateljev – na posameznem študiju je bil lahko le en lektor, največ pa srečamo štiri –, ni bil zato študij nič manj zahteven, saj so se morali študentje obiskovati vsaj dva, včasih tudi tri različne študije.

V svojem sledenju napotkom Tridentinskega koncila so frančiškanski študiji po eni strani upoštevali pozitivne dosežke srednjeveških shol in nekako nadaljevali srednjeveško tradicijo, po drugi pa so se počasi odpirali tudi zahtevam novega veka ter pripravljali prihod pravih univerzitetnih študijev. Očitno pa so tudi usposobili dovolj bratov, da so preživeli v mali ledeni dobi jožefinizma tako v šolstvu kot pri pastoralnem delu. Oboje bi bilo namreč nemogoče brez ustreznega števila usposobljenih članov province. Navzočnost študijev po samostanih pa je tudi obogatila kulturno zakladnico dežele, saj so bili ti študiji redno podprti z dobro založenimi knjižnicami. Vsekakor smemo tudi frančiškanske študije upravičeno šteti med predhodnike ljubljanske univerze.

Summary

The Franciscan philosophical and theological studies, that is the home schools at university level, played an important role in the settlement of provincial structure and the assertion of the Order and province in Slovenia in just over two centuries of its existence. At the same time they reflect the boom of the Order after the Turkish and Protestant crisis which decimated the religious. Although the system did not require a large number of lecturers – certain studies had sometimes only one lecturer, but most often we encounter more than four – the studies were no less demanding as the students had to attend at least two, sometimes three different studies.

To pursue the Council of Trent guidelines, the Franciscan studies on the one hand accounted of the positive achievements of medieval sholas and somehow continued the medieval tradition, on the other hand they also slowly opened up to the requirements of modern times and prepared the way for real university studies. Obviously, they also trained enough brothers to have survived in the little ice age of Josephinism both in education and in pastoral work. Both would have been impossible without an adequate number of qualified members of the province. The

presence of studies in monasteries enriched also the cultural treasury of the country, since the studies were regularly supported by well stocked libraries. In any case, the Franciscan studies can be reasonably considered as precursors of the University in Ljubljana.

Priloga

Dokumenti

Dokument št. 1

Izbrani odlomki iz Provincialnih statotov slavne kranjske Province sv. Križa, ki govorijo o lektorjih in študiju.

FPAL, *Provincialni statuti 1719 (PS 1719)*.

STATUTA PROVINCIALIA ALMAE PROVINCIAE S. CRUCIS CARNIOLIAE 1719⁴⁰²

APPROBATIO STATUTORUM⁴⁰³

[Rokopisni vstavek do *.]⁴⁰⁴

Confirmatio Reverendissimi Patris Vice-Commissarii Generalis [*]

Fr. Joannes Cosmas a Monte Miniaio Lector Emeritus, ac totius Cismontanae Reformatorum Familiae Vice-Commissarius [rokopis] Generalis [*] et Servus. Dilectis Nobis in Christo universis Patribus, et Fratribus, Superioribus, et subditis Nostrae Reformatae Provinciae Carnioliae salutem in Domino sempiternam.

⁴⁰² Gre za prepis in prevod iz tiskane izdaje provincialnih statotov, ki je zavedena v rokopisu tudi v *Provincialnem protokolu*, zv. 1, str. 482–524.

⁴⁰³ Neoštevilčena stran.

⁴⁰⁴ Rokopisni vstavki določenih titulatur kažejo na njihovo nestalnost oz. spreminjanje. Očitno je v času priprave na tisk obstajala negotovost glede tega, kako se bo imenovala funkcija potrditelja statotov, in sicer ne toliko na osebni kot na institucionalni ravni.

Metod Benedik

red. prof., dr. cerkvene zgodovine, redni profesor za zgodovino Cerkev
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: metod.benedik@teof.uni-lj.si; metod.benedik@rkc.si

KAPUCINSKE TEOLOŠKE ŠOLE

IZVLEČEK

Kapucini, ki so na prvo mesto svoje dejavnosti postavili oznanjevanje božje besede, so temu primerno oblikovali tudi študij. Niso gojili javnega šolstva, pač so imeli študijske hiše za interni študij, ki je trajal sedem let: tri leta filozofije in štiri leta teologije. Uveljavila se je praksa, da lektor skupino deset do petnajst študentov v enem samostanu poučuje filozofijo, potem isti ali drug lektor v drugem samostanu predava teologijo. Redovna provinca, ki je konec 18. stoletja štela 33 samostanov, je glede na veliko število kandidatov imela celo do devet študijskih hiš. Predavatelji so bili domači lektorji, ki so uporabljali vso sodobno filozofsko in teološko literaturo in tudi sami pisali priročnike. Pravi prelom v organizaciji študija je prišel s posegi Jožefa II.; namesto internega študija se je vse bolj uveljavljal študij na škofijskih bogoslovnih šolah in slednjič na teološki fakulteti.

KLJUČNE BESEDE: kapucinski red, študij, študijska hiša, lektor, filozofija, teologija

ABSTRACT

THE CAPUCHIN THEOLOGICAL SCHOOLS

The proclamation of the Word of God was the most prominent activity of the Capuchins and to that end they also developed their studies. They did not develop public education, but they had houses for internal studies which lasted for seven years: three years of philosophy and four years of theology. It was common that a lecturer instructed philosophy to a group of ten to fifteen students in one monastery, later the same or another lecturer taught theology in another monastery. In the late 18 century, the province of the order comprised 33 monasteries. Because of the

large number of candidates they had nine houses of study. The lecturers were locals who used all the modern philosophical and theological literature and wrote their own study material. The real break in the organization of the study came with the intervention of Joseph II., internal study was replaced by the study at the diocesan theological schools and finally at the Faculty of Theology.

KEY WORDS: *Order of Friars Minor Capuchin, study, house of studies, lecturer, philosophy, theology*

Na študijsko dejavnost kapucinov opozarjajo še nekateri rokopisi, ki so se kljub vsem nevšečnostim ohranili. V arhivu škofjeloškega samostana se nahaja več zvezkov, ki vsebujejo traktate iz filozofije in teologije. Večinoma so pisani z zelo drobno pisavo, obsegajo tudi po petsto in več strani. Žal so le redki opremljeni s podatki, ki bi povedali, kdo je avtor spisa, kdaj in kje je nastal, v čigavi šoli, pod katerim lektorjem. Nekaj primerov!

- *Cursus Theologicus, complectens omnes materias speculativas methodo scholastica tradi solitas, materiis practicis ad Theologiam moralem rejectis, divisus in decem Tractatus*. Rokopis, ki je sicer brez imena in letnice, je zanimiv, ker obenem predstavlja učni program študija teologije. Razdeljen je namreč na naslednje traktate: o enem in troedinem Bogu, angelih, človekovih dejanjih, grehu, teoloških krepostih, milosti in učlovečenju, pravu in pravičnosti, zakramentih, o pokori kot kreposti. Pripis pove tudi, da je priročnik sestavljen po različnih avtorjih.
- **P. Evzebij iz Škofje Loke** je zapustil rokopis *Theologia universalis*, ki ga je razdelil v dva traktata: *De Deo, ut est unus in natura* ter *De Deo ut trino*. O avtorju je znano le, da je pridigar v redu in da je umrl v Krškem leta 1768.
- **P. Pavel iz Škofje Loke** je leta 1718 v Radgoni in potem 1719–1721 v Gradcu poslušal predavanja iz teologije lektorja p. Justa iz Maribora. Kot slušatelj je ob predavanjih pripravil dva rokopisa: *De Deo, de visione Dei, de scientia et voluntate Dei, de mysterio SS. Trinitatis et de Angelis*, Radgona 1718. Drugi spis nosi naslov: *De actibus humanis et de peccatis, de Gratia, de Virtutibus, de Incarnatione*, Gradec 1721.

Povzetek

Kapucinski red, ki se je prvotno imenoval *frati minori della vita eremitica*, študiju v začetku ni posvečal posebnega pomena. Pridigarji iz vrst observantov, ki so se pridružili prvim kapucinom, so v ospredje dejavnosti postavili pridiganje. Poudarili so nujnost temeljite priprave na to delo in podčrtali, da mora biti izhodišče in vir označevanja Sveto pismo, še posebej evangelij. Temu primerno so konstitucije iz leta 1536 priporočile študij, pri čemer so dale poseben poudarek študiju Svetega pisma. Odloke Tridentinskega koncila glede študija so povzele kapucinske konstitucije leta 1575. Poudarile so, da mora vsaka provinca imeti nekaj samostanov, namenjenih za študijske hiše, in študijski program razširile po vsebinski plati: poleg »pozitivne gramatike in Svetega pisma« so v študij vključile tudi »sveto sholastično teologijo«. Prav tako so v program vključile »logiko in filozofijo«, ki bi pripomogle k boljšemu spoznavanju sholastične teologije in Svetega pisma. Posebno pozornost so posvečali študiju moralne teologije, ki naj bi bil solidna priprava za delo v spovednici. V zvezi s tem se je uveljavila praksa, kot jo je določil provincijski kapitelj 1691. Po samostanih naj bodo ob nedeljah posebne vaje iz kazuistike: lektor moralne

teologije predstavi in razloži določen kazu, nakar poteče o njem skupni pogovor. Za celoten red pa je glede trajanja študija postalo merodajno določilo generalnega kapitlja 1613, da traja študij logike in filozofije tri, študij teologije pa štiri leta.

V virih o Štajerski kapucinski provinci (obsegala je vse samostane na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem, Goriškem in Tržaškem ter štiri tudi na Hrvaškem) zasledimo prve zapise o študiju v letu 1618. Za leto 1633 piše, da sta v Štajerski provinci dve študijski hiši. Od leta 1649 je kar redno zapisano, v katerem samostanu je *studium philosophiae* oziroma *theologiae*, naveden je lektor in v nekaterih primerih tudi število študentov (klerikov), ki so sestavljali študijsko skupino. Veljalo je določilo, naj v noviciatskem samostanu ne bo več kot 10 novincev. V skladu s tem je bilo v provinci več noviciatskih hiš. Tako se je spreminjalo število študijskih hiš. Tudi skupina študentov pod enim lektorjem je navadno štela deset do petnajst oseb. Navadno je skupina študentov triletni študij filozofije opravila v enem samostanu, potem pa pod istim, včasih tudi drugim lektorjem, študij teologije v drugem samostanu. Glede teološke usmerjenosti so redovne konstitucije vedno poudarjale, naj bi se držali »nauka sv. Bonaventure«. Po ohranjenem študijskem gradivu, bogati literaturi v knjižnicah in rokopisih domačih lektorjev pa bi povzeli, da so študirali teologijo po sv. Bonaventuru v luči sv. Tomaža.

Summary

The Capuchin Order, originally called *frati minori della vita eremitica*, did not initially attach special importance to the studies. Preachers of the Observant branch who joined the first Capuchins laid great stress on preaching. They emphasized the necessity of thorough preparation for this work and underlined that the Scriptures, especially the Gospels should be the starting point and the source for preaching. Accordingly, the Constitutions from 1536 recommended the study with a special emphasis on the Scriptures. The decrees of the Council of Trent on the study were summarized in the 1575 Capuchin Constitutions. They pointed out that each province must have a few monasteries serving as the houses of study. They broadened the contents of the study program: in addition to »positive grammar and the Bible«, the study also included a »holy scholastic theology«. Also included in the program was »logic and philosophy« which would help to better understand the scholastic theology and the Bible. Particular attention was given to the study of moral theology which should provide a solid preparation for hearing confessions. In this respect, the provincial chapter of 1691 established a practice that on Sundays the monasteries should have special exercises from casuistry: the lecturer of moral theology presented and explained a case after which a discussion followed. The duration of the studies for the entire order was fixed by the provision of the General Chapter of 1613 setting the period of study of logic and philosophy to three and the study of theology to four years.

The annals of the Capuchin Styrian Province (it included all the monasteries in Styria, Carinthia, Carniola, Gorizia and Trieste, and four also in Croatia), provide the first record about the studies in 1618. For 1633, it says there were two houses of study in the province of Styria. Since 1649, there exist fairly regular records about which monastery provided *studium philosophiae* or *theologiae*, indicated is the lecturer and in some cases also the number of students (clerics) who constituted a study group. In accordance to the rule that the novitiate monastery should house no more than 10 novices there were more novitiate houses in the province and therefore changed also the number of the houses of study. A group of students with one lecturer consisted usually of ten to fifteen participants. Usually a group of students carried out a three-year study of philosophy in one monastery, then having the same lecturer or sometimes another, they studied theology in another monastery. Regarding theological orientation, the Constitutions always stressed they should follow the »doctrine of St. Bonaventure«. The preserved study material, rich texts in libraries and the manuscripts of domestic lecturers prove that, briefly, the study of theology followed St. Bonaventure in the light of St. Thomas.

Priloga

Izbrani dokumenti o teološkem študiju pri kapucinih

Iz gradiva *Materiale pro Chronica Provinciae Styriae* in *Kronike kapucinskega samostana v Škofji Loki*

Ko obravnavamo študijsko dejavnost kapucinov na Slovenskem, moramo upoštevati vse dežele nekdanje Notranje Avstrije in tudi dele Hrvaške; samostani na tem ozemlju so namreč skozi večstoletno obdobje sestavljali skupno upravno enoto, Štajersko provinco. Prvi samostan te province je bil ustanovljen v Gradcu leta 1600, zadnji v Irdningu 1711; provinca je tako zajemala 33 redovnih hiš, število redovnikov pa je posebej naraslo v drugi polovici 18. stoletja, ko je leta 1769 skupno število patrov, bratov, klerikov in novincev doseglo 820 članov province. Podoba province se je korenito spremenila s posegom jožefinskih reform. Številni samostani so bili razpuščeni (ljubljski samostan so 1809 zatrli Francozi), pet hrvaških samostanov je od 1783 oblikovalo samostojno hrvaško kustodijo, nekdanja velika Štajerska provinca pa je štela še 13 samostanov: sedem na Štajerskem, dva na Koroškem, dva na Kranjskem in dva na Goriškem. Razpad habsburške monarhije je v ta prostor vnesel globoke politične spremembe. Vrhovno vodstvo reda je z odlokom 30. decembra 1921 vse samostane znotraj jugoslovanskih meja združilo v novo Ilirsko

Bogdan Kolar

red. prof., dr. teologije, redni profesor za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: bogdan.kolar@teof.uni-lj.si; bogdan.kolar@guest.arnes.si

VISOKA TEOLOŠKA ŠOLA NA RAKOVNIKU

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja delovanje dveh zasebnih teoloških ustanov, ki jih je v svojih zavodih na Radni in na Rakovniku pri Ljubljani ustanovila redovna skupnost salezijancev. Šola na Rakovniku je delovala med letoma 1928 in 1944; vojne razmere so prekinile njeno delo. Imela je program, ki je veljal v redovni skupnosti in so ga predpisovala redovna pravila. Študentje so prihajali iz Slovenije, Hrvaške in Češkoslovaške. Del študija so študentje lahko opravili v sodelovanju s Teološko fakulteto v Ljubljani.

KLJUČNE BESEDE: salezijanci, Slovenija, teološki študij

ABSTRACT

THE HIGHER THEOLOGICAL SCHOOL IN RAKOVNIK

The article presents the activity of two private theological institutions, established by the Salesian religious congregation at their Institutes at Radna and at Rakovnik near Ljubljana. The school in Rakovnik operated between 1928 and 1944; its work was interrupted by the war. It followed a program valid for the religious community and stipulated by religious rules. Students came from Slovenia, Croatia and Czechoslovakia. They could pursue part of their studies in cooperation with the Faculty of Theology in Ljubljana.

KEY WORDS: Salesians, Slovenia, theological studies

Povzetek

Salezijanska redovna skupnost, ki jo je leta 1859 v prestolnici italijanske pokrajine Piemont Turinu ustanovil Janez Bosko (1815–1888), je na Slovenskem prvo ustanovo odprla leta 1901 na Rakovniku pri Ljubljani. Leta 1907 je bil odprt zavod na Radni pri Sevnici: oba sta postala sestavna dela avstrijske redovne province. V skladu z načeli redovne vzgoje so posamezne province ustanovljale lastne teološke izobraževalne ustanove, vendar so bili programi enotni za celotno redovno skupnost, imeli so predpisane iste učbenike in nadzor delovanja. V letih pred prvo svetovno vojno so bile osnovne oblike teološkega izobraževanja organizirane v zavodu Radna, bolj načrtno in urejeno pa je bila teološka šola organizirana v zavodu na Rakovniku med letoma 1928 in 1944. Obiskovali so jo študentje iz zavodov, ki so bili na Slovenskem, Hrvaškem in Češkoslovaškem; ta področja je namreč obsegala nova redovna provinca, ustanovljena leta 1922. V obdobjih urejenega delovanja je šola v štirih letnikih obiskovalo do 50 študentov. Šola je ves čas ohranila značaj zasebne visoke teološke šole. Podeljevala je diplome, ki so imele zasebni značaj, za specialistični in doktorski študij so kandidati obiskovali teološke fakultete v Italiji ali na Univerzi v Ljubljani. Pri študiju so uporabljali teološko literaturo in avtorje, ki so v času med dvema svetovnjima vojnama veljali kot odobreni s strani cerkvene oblasti. Velik del učiteljev si je pridobil ustrezne strokovne naslove na teoloških izobraževalnih ustanovah v Italiji (več med njimi jih je doktorat teoloških znanosti doseglo na osrednji cerkveni izobraževalni ustanovi – univerzi Gregoriana v Rimu). Vendar so bila predavanja le del njihovih delovnih obveznosti; razgibane dejavnosti v zavodu na Rakovniku so namreč od njih zahtevale sodelovanje na več področjih, predvsem v pripravi besedil s področja splošnega verskega izobraževanja, pri organiziranju vzgojnih in izobraževalnih dejavnosti v zavodu in pri organiziranju tiskarne. Preveč so bili v dejavnosti zavoda vključeni tudi posamezni študentje. Preobilne aktivnosti na drugih področjih in prevelika vpetost šole v zavodsko življenje, kar je motilo ritem zbranega študija, so bile pripombe vrhovnega nadzornika salezijanskih šol, ki so se redno pojavljale v poročilih, ki so jih pripravljali po obisku šole na Rakovniku. Visoki šoli je ves čas delovanja manjkala ustrezna teološka knjižnica. Po končani drugi svetovni vojni šola ni mogla obnoviti svojih dejavnosti.

Summary

The Salesian religious congregation founded by John Bosco (1815–1888) in 1859 in Turin, the capital of the province of Piedmont, opened its first institution in Slovenia in 1901 at Rakovnik near Ljubljana. In 1907, an Institute was opened in the village of Radna near Sevnica: both become a part of the religious province of Austria. In accordance with the principles of religious education, individual provinces established their own theological educational institutions, but the programs

were identical for the entire religious congregation, prescribed were the same textbooks and the control of activities. In the years before World War II, basic theological education was organized in the Radna Institute. A more systematic education was offered at the theological school at the Institute in Rakovnik between 1928 and 1944. Students who attended it came from the institutes in Slovenia, Croatia and Czechoslovakia, the areas that became part of the new religious province founded in 1922. During the periods of orderly functioning, up to 50 students attended the school in the four grades. The school had always maintained the status of a private high theological school. It awarded diplomas, documents which had a private character, for specialist and doctoral studies the candidates attended faculties of theology in Italy or at the University of Ljubljana. For their studies they used theological literature and authors approved by the ecclesiastical authorities between the two world wars. The majority of lecturers obtained relevant professional titles at the theological educational institutions in Italy (many received a doctorate in theology at the central religious educational institution, the Gregorian University in Rome). However, lectures were only part of their responsibilities, diverse activities at the institute at Rakovnik required their cooperation in several areas, notably in the preparation of texts for general religious education, in organizing educational and training activities of the Institute and in organizing the printing house. Considerably involved in the activities were also individual students. Numerous activities in other areas and over-involvement of the school in the life of the Institute which disrupted the rhythm of concentrated study, were the observations of the Supervisor General of Salesian School that regularly appeared in the reports about the school after a visit to Rakovnik. The high school always lacked a proper theological library. After the Second World War, the school was not able to resume its activities.

Priloga

Dokumenti

Dokument št. 1

Visoka teološka šola na Rakovniku. Pismo člana vrhovnega vodstva salezijanske kongregacije Petra Tironeja predstojniku Inšpektorije sv. Cirila in Metoda dr. Francu Wallandu dne 4. marca 1930.

ASD, šk. R 22, leto 1930.

Carissimo D. Walland, Ieri sera il Capitolo Superiore prendendo in esame le relazioni inviate dagli Ispettori sull'andamento degli studi teologici delle loro rispettive

Matjaž Ambrožič

doc., dr. cerkvene zgodovine, znanstveni sodelavec
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: matjaz.ambrozic@teof.uni-lj.si; matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

PRVA TEOLOŠKA FAKULTETA IN KNEZOŠKOFIJSKO BOGOSLOVNO UČILIŠČE V LJUBLJANI

IZVLEČEK

Jeseni 1791 je nadškof Mihael Brigido obnovil teološki študij in semenišče, vendar pa so bogoslovci obiskovali predavanja na Teološki fakulteti v zgradbi bližnjega liceja – nekdanjega frančiškanskega samostana. Študij se je, z izjemo v času Ilirskih provinc, tam izvajal vse do ukinitve liceja v letu 1849. Tedaj se je osnovalo Knezoškofijsko Bogoslovno učilišče, ki je do leta 1852 še domovalo v zgradbi liceja, nato pa se je preselilo v zgradbo semenišča, kjer je delovalo do leta 1919. Teološki študij je bil takrat preseljen v nekdanje Alojzijevišče na novoustanovljeno Teološko fakulteto v okviru ljubljanske univerze. Vseskozi je teološki študij potekal v skladu z od države potrjenimi učnimi načrti in učbeniki. V razpravi so predstavljeni tudi vsi predavatelji in profesorji. Posebna pozornost je v razpravi posvečena študiju, obnašanju in provenienci študentov ter štipendijskim skladom, ki so jim omogočali študij.

KLJUČNE BESEDE: *Teološka fakulteta, Bogoslovno učilišče, teološko šolstvo, študenti teologije, Ljubljana*

ABSTRACT

THE FIRST FACULTY OF THEOLOGY AND THE PRINCE-DIOCESAN THEOLOGICAL SCHOOL IN LJUBLJANA

In autumn 1791, the Archbishop Mihael Brigido restored theological studies and the seminary, yet the seminarians attended lectures at the Faculty of Theology in

the building near the Lyceum – the former Franciscan monastery. Except during the Illyrian provinces, the studies were carried out there until the dissolution of the Lyceum in 1849. The diocesan seminary college was established, which housed in the Lyceum building until 1852, and then moved to the seminary building where it operated until 1919. Theological studies were then transferred to a newly created students' hostel Alojzijevišče of the former Faculty of Theology of the University of Ljubljana. Theological studies were carried out in accordance with the state approved curricula and textbooks. The article presents all the lecturers and professors. Special attention is given to the study, conduct and origin of students, as well as the scholarship funds which enabled their studies.

KEY WORDS: *Faculty of Theology, Seminary College, theological education, theology students, Ljubljana*

najdemo tudi Italijane in Bavarce. Za časa tržaškega škofa Jerneja Legata (1846–1875) so v Ljubljani študirali številni tržaški bogoslovci, prav tako tudi med prvo svetovno vojno.

Povzetek

Dunajska vlada je leta 1791 škofom ponovno dovolila imeti lastna semenišča in teološke šole, njihov delokrog, učni načrt in učbenike pa je natančno predpisala. Z namenom, da obnovi bogoslovno semenišče in teološki študij, je nadškof Mihael Brigido 30. novembra 1791 pisal duhovščini. 12. decembra 1791 so se v Ljubljani odprle vse teološke katedre z nekaterimi izjemami (moralka). Med prvimi profesorji so bili tudi laiki. Oblast je bila mnenja, da Teološka fakulteta v sklopu ljubljanskega liceja zadostuje za potrebno izobrazbeno in dušnopastirsko raven kranjske duhovščine. Ljubljanska Teološka fakulteta je že leta 1792 lahko podeljevala tudi doktorske nazive, kar pa se v praksi ni izvajalo. Ustanovitev neke vrste univerzitetnega študija je bila glavna pridobitev francoske šolske reforme leta 1810. Leta 1811 se je centralna šola preimenovala v akademijo. Za delovanje Teološke fakultete je bil v prvih desetletjih zaslužen njen direktor Jožef Walland. V letu 1815 se namesto izraza Teološka fakulteta začne bolj dosledno uporabljati izraz Teološko – bogoslovno učilišče. Jeseni 1850 se je še uporabljal naziv C. kr. direktorat teoloških študijev v Ljubljani, nato pa se je z letom 1851 uveljavilo poimenovanje Knezoškofijsko Bogoslovno (teološko) škofijsko učilišče v Ljubljani. Od leta 1852 se je Bogoslovno učilišče imenovalo Škofijski inštitut teoloških študijev, leta 1857 pa je bil uveden prenovljen učni načrt.

V Ljubljani je red na področju teološkega izobraževanja napravil knezoškof Anton Alojzij Wolf (1824–1859). Osebnostno se je zavzel za kvalitetnejši vzgojno-izobraževalni proces bogoslovcev in bodočih profesorjev. V 30-ih letih 19. stoletja so postajali profesorji na ljubljanskem Bogoslovnem učilišču skorajda izključno doktorandi iz dunajskega Avguštineja. Nadzor nad teološkim študijem so izvajali posebni komisarji iz vrst kanonikov. Stalni problem so predstavljale profesorske plače in slaba pedagoška kakovost nekaterih profesorjev. Poleg njih so se nastavljali tudi adjunkti, ki so bili študijski prefekti in profesorski pripravniki.

Zaradi določenega števila financiranih mest v semenišču so velik problem predstavljali eksternisti, ki so smeli bivati izven semenišč le prvi dve leti. Študentom s slabšim učnim in nravstvenim spričevalom se ni dopuščalo napredovanja v višji letnik. Pridobitev štipendij je bila pogojena s stanovskim ali krajevnim kriterijem, zato je bilo občutno več bogoslovcev iz tistih krajev, od koder so bili doma ustanovitelji posameznih štipendijskih ustanov. Rezultati analize kažejo, da sta bili skoraj dve tretjini bogoslovcev kmečkega porekla, ostali pa so bili sinovi različnih obrtnikov, rudarjev (Idrija) in meščanov. Izredno malo duhovnih poklicev so dale družine uradnikov, zdravnikov in veleposestnikov – plemstva. Ob koncu 19. stoletja so učni

načrt dopolnili z nekaterimi novimi predmeti, zlasti pa so prerazporedili vsebino starih.

Summary

In 1791, the government in Vienna re-authorized the bishops to have their own seminaries and theological schools, however, they carefully prescribed their range of activities, curricula and textbooks. In order to restore the seminary and theological studies, the Archbishop Mihael Brigido wrote to the clergy on 30 November 1791. On 12 December 1791 opened all the theology departments in Ljubljana with some exceptions (Moral theology). Among the first lecturers were also laymen. The authorities considered that the Faculty of Theology as part of the Ljubljana Lyceum satisfied the educational and pastoral level of the Carniolan Clergy. Since 1792, the Faculty of Theology Ljubljana was allowed to grant doctoral degrees, but in practice this had not been implemented. The establishment of a kind of university studies was a major acquisition of the French educational reform in 1810. In 1811, the Central school was renamed the Academy. Great merits for the operation of the Faculty of Theology in the first decades went to its Director Joseph Walland. In 1815, instead of the term the Faculty of Theology, a term Theological College Seminary became a norm. In autumn 1850, they still used the name C. kr. (imperial and royal) Directorate of theological studies in Ljubljana. In 1851, the description Diocesan theological college seminary in Ljubljana was used. Since 1852, the seminary college was appointed Diocesan Theological Institute of theological studies. In 1857, a revised curriculum was introduced.

In Ljubljana, the prince bishop Anton Aloysius Wolf (1824–1859) regulated the theological education. He used his influence to introduce higher quality educational process for the seminarians and future teachers. In the 1830s, the lecturers at the Ljubljana college seminary were almost exclusively those with doctoral degrees from the St. Augustine Faculty in Vienna. The control of theological studies was performed by special commissioners from the ranks of canons. A standing problem was teachers' salaries and poor teaching quality of some teachers. In addition, assistants were employed who served as prefects and teaching trainees.

Due to a limited number of funded places in the seminary, a big problem was external students who were allowed to reside outside the seminary only for the first two years. Students with lower moral and learning performance were not allowed advancement to the next year. Obtaining a scholarship was conditioned by the professional or local criteria, and there were significantly more seminarians from the hometowns of the founders of individual scholarship foundations. The data shows that almost two-thirds of seminarians were of rural origin, while others were the sons of different craftsmen, miners (from Idrija), and townspeople. An extremely small number of vocations came from the families of officials, doctors and big land-

owners – the nobility. At the end of the 19th century, the curriculum was supplemented by some new subjects and the contents of the old ones were rearranged.

Priloga

Dokumenti

Dokument št. 1

Z namenom, da obnovi bogoslovje in teološki študij, je nadškof Mihael Brigido 30. novembra 1791 pisal duhovščini, naj njegov načrt podpre. V svojem pismu je navedel vrsto razlogov. Vzgoja prihodnjih dušnih pastirjev je za državo in Cerkev najvažnejšega pomena. Pravo vero je bilo potrebno zaradi nevednosti preteklih časov, izmišljotin, častihlepja in praznoverja privedi nazaj k nekdanji rodovitnosti. Ustanovitev duhovniških semenišč naj bi zaposlovala kneze, škofo in cerkvena občestva. Združitev prihodnjih duhovnikov pod skupnim nadzorom in vodstvom modrih mož, na podlagi skupnih zakonov in reda v skupni hiši, je najsmotrnejše sredstvo za vzgojo nravi. Tako vzgojen duhovnik na deželi ali v mestu ne bo v sramoto. Duhovnikom je nadškof položil na srce potrebnost nove duhovniške vzgojne hiše, ki bo imela mnoge prednosti. Vzpodbudil je njihovo poklicno dolžnost, da projekt podprejo. Duhovnike je ob koncu naprosil, da dajo na razpolago cerkvene dobrine, ki sta jih darovali velikodušnost prednikov in pobožnost vernikov.

NŠAL 32, šk. 8, Pismo nadškofa Mihaela Brigide duhovnikom, Ljubljana, 30. 11. 1791.

Wir Michael von Gottes Gnaden erster Erzbischof zu Laibach, und des heiligen römischen Reichs Fürst, aus dem freiherrlichen Hause Brigido von Marenfels, und Bresovitz, des Maltheser Ordens Ritter etc.

Der gesamtem Geistlichkeit Unsers Kirchensprengels Unsemn Gruß und Segen bevor!

Die Bildung künftiger Seelsorger ist für den Staat und die Kirche der wichtigste Gegenstand. Kein Christlicher Staat kann ohne eine guttgesittete, und wohlunterrichtete Priesterschaft blühen, glücklich und achtungswerth sein. Von ihr hängt die Sittlichkeit der Nazion, der Gehorsam gegen die Gesetze, und Obrigkeit, die Achtung gegen die öffentliche Ordnung, die Treue, und Gewissenhaftigkeit bei

Fanika Krajnc-Vrečko

dr. znanosti, vodja Teološke knjižnice v Mariboru
Teološka fakulteta UL, Enota v Mariboru, Slomškov trg 20, SI-2000 Maribor
e-pošta: fanika.vrecko@teof.uni-lj.si

VISOKA BOGOSLOVNA ŠOLA V MARIBORU 1859–1941

IZVLEČEK

Razprava osvetljuje delovanje lavantinskega Bogoslovnega učilišča od ustanovitve leta 1859 do leta 1941, ko je Visoka bogoslovna šola v Mariboru zaradi nemške okupacije začasno prenehala delovati. S kratko predstavitevijo predhodnih omemb teološkega izobraževanja v Lavantinski škofiji je poudarek na Slomškovem programu učilišča, pomembnejših osebnostih, ki so izšle iz šole, na znanstvenem in literarnem delovanju slušateljev ter profesorjev in na prizadevanjih za ureditev statusa visoke teološke šole.

KLJUČNE BESEDE: *Bogoslovno učilišče, Visoka bogoslovna šola, Lavantinsko-Mariborska škofija, profesorji, slušatelji, status šole*

ABSTRACT

THE HIGHER THEOLOGICAL SCHOOL IN MARIBOR 1859–1941

The article highlights the activity of the Lavantine Seminary College since its establishment in 1859 until 1941 when the Higher Theological College in Maribor due to German occupation temporarily suspended its activities. It gives a brief presentation of theological education in the Lavantine Diocese and then focuses on Slomšek's college programme, on the most important figures who emerged from the school, on the scientific and literary enterprises of the students and lecturers as well as on the efforts to regularize the status of a Higher Theological College.

KEY WORDS: *Seminary College, Higher Theological College, Lavantine-Maribor Diocese, lecturers, students, school status*

Po večletnih pogajanjih z državo je lavantinsko Bogoslovno učilišče v študijem letu 1940/41 postalo Visoka bogoslovna šola v Mariboru, ki pa ji ni bilo dano dolgo delovanje. Kmalu po začetku 2. svetovne vojne je bilo popolnoma onemogočeno, saj so Nemci že leta 1941 razpustili bogoslovje. Po sklepu škofijskega ordinariata v Mariboru je bilo začasno ustavljeno tudi delovanje šole, po vojni pa škofijska Sporočila (1945, XIII, 40) poročajo, da je škofijski ordinariat: »[...] na povabilo ljubljanske teološke fakultete in po zagotovitvi prosvetnega ministra narodne vlade za Slovenijo, da Visoka bogoslovna šola v Mariboru zakonito obstoja naprej, odločil dovoliti, da se profesorji VBS in gojenci knezoškofijskega duhovnega semenišča začasno preselijo v Ljubljano, dokler ne bodo v Mariboru vzpostavljeni pogoji za normalno delovanje obeh zavodov.« Posebej je bilo poudarjeno, da »bogoslovna šola v Mariboru zakonito ostaja naprej«.⁹⁰¹ Mariborski študentje so se »začasno« preselili na druge visokošolske zavode, v glavnem na Teološko fakulteto v Ljubljani. V akademskem letu 1945/46 in 1946/47 so na Teološko fakulteto v Ljubljano prišli tudi štirje profesorji iz Maribora, in sicer Josip Jeraj, Vinko Močnik, Jakob Aleksič ter Maksimilijan Držečnik.⁹⁰²

Povzetek

Zgodovina organiziranega visokošolskega teološkega študija v Mariboru sega v sredino 19. stoletja, ko je mesto ob Dravi dobilo svojo škofijo. Lavantinski škof Anton Martin Slomšek je leta 1859 ob prenosu sedeža škofije v Maribor ustanovil tudi bogoslovje in teološko šolo. Današnja Univerza v Mariboru šteje Slomškovo Bogoslovno učilišče kot zametek visokošolskega izobraževanja v tem mestu in kot svojo neposredno predhodnico. Škof Slomšek se je zavedal izrednega pomena temeljite teološke izobrazbe za izpolnitev poslanstva, ki so ga imeli slovenski duhovniki v dušnem pastirstvu ter v prosvetnem delu med ljudstvom, zato je v programu Bogoslovnega učilišča zastavil temelje ustanovi, ki je delovala polnih 82 let in nikoli ni bila uradno ukinjena. Leto prenosa škofijskega sedeža v Maribor hkrati zaznamuje ustanovitev lavantinskega Bogoslovnega učilišča, ki se kasneje preoblikuje v Visoko bogoslovno šolo v Mariboru. Slomšek je v programu učilišča predvidel tudi učni jezik. Posebej je izpostavil, naj se poleg latinščine nekateri predmeti predavajo v obeh deželnih jezikih, torej v nemščini in slovenščini. Njegova skrb za dvig teološke izobrazbe in hkrati narodne omike je vplivala na kasnejše delovanje Bogoslovnega učilišča. To je tesno povezano s pomembnimi imeni cerkvene in kulturne zgodovine na slovenskem Štajerskem in na ozemlju sedanje severovzhod-

⁹⁰¹ *Sporočila* 1945, str. XIII.

⁹⁰² Prim. M. Smolik, *Kronika državne Teološke fakultete (1819–1952)*, v: *BV* 29 (1969), str. 176, 171–178 (*Slavnostna številka Bogoslovnega vestnika ob zlatem jubileju Teološke fakultete v Ljubljani 1919–1969*).

dne Slovenije od ustanovitve do začetka druge svetovne vojne leta 1941, ko je takrat Visoka bogoslovna šola »začasno« prenehala delovati in se je s profesorji ter slušatelji preselila pod okrilje Teološke fakultete v Ljubljani. Bogoslovno učilišče v Mariboru so poleg njegovega ustanovitelja A. M. Slomška zaznamovali njegovi nasledniki na škofovskem sedežu, kot sta bila Jakob Maksimilijan Stepišnik in Mihael Napotnik, ter profesorji in pomembni kulturni delavci, kot so bili zgodovinarji Ignacij Orožen, Franc Kovačič in Avguštin Stegenšek, bibličista Anton Jehart in Matija Slavič, patrolog in kasnejši rektor Univerze v Ljubljani Franc Lukman, filozof Janez Janžekovič in mnogi drugi. Znanstveno delo Bogoslovnega učilišča je prepoznavno skozi številna dela, ki so jih izdali profesorji, med njimi prvi znanstveni teološki časopis na Slovenskem *Voditelj v bogoslovnih vedah*; poleg tega rokopisni list mariborskih bogoslovcev *Lipica*, v katerem so objavljali znanstvene razprave; v njem pa so sodelovali številni kasnejši literati, kot so Anton Aškerc, Anton Medved in Stanko Janežič. Status učilišča se je s spremembo cerkvene in državne zakonodaje spreminjal, zato si je vodstvo šole in mariborske škofije dolga leta prizadevalo za Bogoslovno učilišče doseči status Visoke teološke šole, kar so dosegli leta 1940, tik preden je bilo delovanje Visoke bogoslovne šole v Mariboru zaradi vojne prekinjeno.

Summary

The history of organized higher education theological studies in Maribor began in the middle of the 19th century when the town at the Drava river became a diocese. In 1859, the Lavantine Bishop Anton Martin Slomšek transferred the episcopal seat to Maribor and opened a seminary and the Slovene Seminary College. University of Maribor considers the Seminary College the beginner of higher education in the town and the forerunner of the present day university. Bishop Slomšek was well aware of the importance of thorough theological education necessary for the pastoral and educational mission of Slovenian priests. In the programme, the Seminary College set up the foundations for an institution which operated for full 82 years and was never officially abolished. The year of the transfer of diocesan headquarters to Maribor is also the year of the establishment of Lavantine Seminary College which was later transformed into the Higher Theological College in Maribor. Slomšek provided also for the language across the curriculum in the college; he stressed that in addition to Latin some subjects should be also lectured in both regional languages, namely in German and Slovenian. His concern for theological education as well as national culture affected the subsequent operation of the Seminary College. This is closely linked with important names of ecclesiastical and cultural history of Slovenian Styria and the territory of present northeastern Slovenia since its establishment until the beginning of the Second World War in 1941 when the Higher Theological College »temporarily« stopped working and the Faculty of Theology in

Ljubljana encompassed the Maribor teachers and students. In addition to its founder A. M. Slomšek, the Seminary College in Maribor was influenced by his successors at the bishop's seat: Jakob Maksimilijan Stepišnik and Mihael Napotnik, as well as professors and important cultural workers, historians such as Ignacij Orožen, Franc Kovačič and Avguštin Stegenšek, biblicists Anton Jehart and Matija Slavič, patrology professor and later a rector of the University Franc Lukman, philosopher Janez Janžekovič and many others. The scientific work of the Seminary College is evident in numerous publications of the professors, including the first scientific theological paper in Slovenia *A guide in Theological Sciences*, in a handwritten journal of Maribor seminarians *Linden* in which they published scientific papers, with contributors such as the writers Anton Aškerc, Anton Medved and Stanko Janežič. College status varied in accordance with the church and state laws, so the school management and the Maribor diocese sought for many years to gain the status of Higher Theological College, which was achieved in 1940, just before the activities of the Higher Theological College in Maribor were disrupted because of war.

Priloga

Dokumenti

Dokument št. 1

Slomškov program lavantinskega Bogoslovnega učilišča.
NŠAM, *Slomšek*, 36–C 17.

Program Für die Lawanter theologische Lehranstalt zu Marburg

Stunden – Eintheilung

	STUNDE	I. JAHRGANG	II. JAHRGANG	III. JAHRGANG	IV. JAHRGANG
Montag	1	Philosophie	Speciele Dogmat.	Moral	Jus canonicum
	2	Fund. Theolog.	Vulgat. Erklär.	Kirchengesch.	Pastoral
	3	Hebr. Sprache	Speciele Dogm.	Moral	Katechetik
	4	Archeologie	Choralgesang	Patrologie	Pädagogik
Dienstag	1	Fund. Theol.	Introd. spec. N. T.	Moral	Jus canon.
	2	Introduct. V. T.	Hemen. Exeg. N. T.	Kirchengesch.	Pastoral
	3	Vulgat. Erkl.	Vulgat. Erklär.	Kirchengesch.	Kunstgeschichte
	4	Choralgesang	Spec. Dogmat.	Moral	Stilistik

Fanika Krajnc-Vrečko

dr. znanosti, vodja Teološke knjižnice v Mariboru
Teološka fakulteta UL, Enota v Mariboru, Slomškov trg 20, SI-2000 Maribor
e-pošta: fanika.vrecko@teof.uni-lj.si

BIBLIOGRAFIJA DEL IN ARHIVSKI VIRI S PODROČJA TEOLOŠKEGA IZOBRAŽEVANJA NA SLOVENSLEM

IZVLEČEK

Bibliografija k projektu Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema je sprva nastajala kot samostojna raziskava in naj bi služila kot podpora sodelavcem projekta. Kasneje je bila dopolnjena z bibliografskimi enotami iz raziskav samih. Tako so zbrana dela, ki neposredno govorijo o teoloških izobraževalnih ustanovah v slovenskem prostoru, dopolnjujejo pa jih dela, iz katerih so avtorji posameznih raziskav črpali zgodovinske okvire nastanka in razvoja visokošolskih teoloških ustanov.

KLJUČNE BESEDE: bibliografija, teološke šole, visokošolski sistem, Slovenija

ABSTRACT

BIBLIOGRAPHY AND ARCHIVAL SOURCES FROM THE FIELD OF THEOLOGICAL EDUCATION IN SLOVENIA

The bibliography as an appendix to the project The Role of Theological Educational Institutions in the Slovenian History in the Formation of the Higher Education System in Slovenia was at first envisaged as an independent research in order to aid the project researchers. Later it was supplemented with bibliographical units from the analyses themselves. In that manner we have collected works which directly convey theological educational institutions in Slovenia, and are complemented with works, with the help of which the authors of individual researches were able

to determine historical frameworks of the origin and development of theological institutions in higher education.

KEY WORDS: *bibliography, Theological schools, higher education system, Slovenia*